

VENDIM
Nr. 286, datë 17.4.2026

**PËR MIRATIMIN E PROGRAMIT KOMBËTAR PËR PARANDALIMIN E
KRIJIMIT TË MBETJEVE**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës dhe të pikës 4, të nenit 66, të ligjit nr. 57/2025, “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve”, me propozimin e ministrit të Mjedisit, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e Programit Kombëtar për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve, sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Ngarkohen Ministria e Mjedisit, Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit, Ministria e Arsimit, ministri i Shtetit për Pushtetin Vendor, Agjencia Kombëtare e Ekonomisë së Mbetjeve, Agjencia Kombëtare e Mjedisit, njësitë e vetëqeverisjes vendore, Agjencia e Prokurimit Publik dhe struktura përgjegjëse për inspektimin në fushën e mjedisit, nën mbikëqyrjen e Inspektoratit të Përgjithshëm, për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

ZËVENDËSKRYEMINISTËR
Albana Koçiu

PROGRAMI KOMBËTAR PËR PARANDALIMIN E KRIJIMIT TË MBETJEVE

Përmbajtja

1. Hyrje
2. Konteksti kombëtar
 - 2.1 Kuadri i politikave kombëtare
 - 2.2 Krijimi i mbetjeve
3. Objektivat e PKPM-së
4. Fushat e ndërhyrjes
 - 4.1 Ndërhyrjet në kuadrin rregullator për parandalimin e krijimit të mbetjeve
 - 4.1.1 Përcaktimi i objektivave dhe i treguesve të parandalimit të krijimit të mbetjeve
 - 4.1.2 Përdorimi i masave të planifikimit
 - 4.1.3 Përdorimi i instrumenteve ekonomike
 - 4.1.4 Ndalimet dhe heqjet graduale
 - 4.1.5 Përdorimi i prokurimit publik të gjelbër
 - 4.2 Përmirësimi i projektimit dhe i prodhimit për parandalimin e krijimit të mbetjeve
 - 4.2.1 Ambalazhet dhe mbetjet e ambalazheve
 - 4.2.2 Përcaktimi i kërkesave të projektimit ekologjik
 - 4.2.3 Vendosja e kërkesave për informacion
 - 4.2.4 Krijimi i mjedisit të favorshëm për bizneset të përkrahin ekonominë qarkulluese
 - 4.3 Promovimi i konsumit të qëndrueshëm dhe zgjatja e jetëgjatësisë së produktit
 - 4.3.1 Modelet e konsumit të qëndrueshëm dhe sjellja e përgjegjshme e konsumatorit
 - 4.3.2 Krijimi i kushteve për ripërdorim dhe për riparim
 - 4.4 Minimizimi i mbetjeve nga sektori i ndërtimit, i prodhimit dhe nga proceset industriale

4.4.1	Përdorimi i teknikave më të mira të disponueshme
4.4.2	Përvetësimi i teknologjive me efikasitet të lartë të burimeve
4.4.3	Reduktimi i krijimit të mbetjeve dhe i ndikimit mjedisor nga sektori i ndërtimit
4.5	Parandalimi i shpërdorimit të ushqimit, promovimi i rishpërndarjes së ushqimit dhe arritja e reduktimit të përgjithshëm të mbetjeve bio
4.5.1	Reduktimi i mbetjeve ushqimore në prodhimin primar, përpunimin, shitjen me pakicë, shërbimet ushqimore dhe familjet.
4.5.2	Dhurimi i ushqimeve
4.5.3	Kompostimi në banesë
5.	Prioritetet e PKPM-së
5.1	Prioriteti 1: Hartimi i kuadrit rregullator të politikave mbështetëse për parandalimin e krijimit të mbetjeve dhe mbikëqyrjes së autoriteteve
5.2	Prioriteti 2: Mundësimi i praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit
5.3	Adresimi i rrymave specifike prioritare të mbetjeve
5.3.1	Mbetjet organike
5.3.2	Mbetjet plastike
5.3.3	Mbetjet e ambalazhit
5.3.4	Mbetjet nga ndërtimi dhe shembja
5.4	Masat horizontale
6.	Treguesit e arritjeve
7.	Monitorimi, vlerësimi dhe rishikimi i programit
7.1	Objektivat dhe qëllimi i monitorimit
7.2	Metodologjia e monitorimit
7.3	Monitorimi i progresit dhe përshtatja e menaxhimit
7.4	Baza e përshtatjes së programit
7.5	Mbikëqyrja dhe procedurat inspektuese për zbatimin e Programit
Shtojca. Lista e masave dhe ndikimi i tyre në parandalimin e krijimit të mbetjeve	
Plani i veprimit	
Lista e tabelave dhe figurave	
Tabela 1. Parandalimi i krijimit të mbetjeve në kontekstin e politikave kombëtare	
Figura 1. Shkalla e rritjes së mbetjeve, PBB-së dhe popullsisë	
Tabela 2. Prioritetet dhe fushat e ndërhyrjes	
Tabela 3. Treguesit e gjenerimit të mbetjeve	
Tabela 4. Lista e veprimeve dhe ndikimi i tyre në parandalimin e krijimit të mbetjeve	
Plani i veprimit	
Shkurtime	
AKEM	Agjencia Kombëtare e Ekonomisë së Mbetjeve
AKM	Agjencia Kombëtare e Mjedisit
BE	Bashkimi Evropian
DKM	Direktiva Kuadër e BE-së për Mbetjet (2008/98/KE)
PKMM	Plani Kombëtar për Menaxhimin e Mbetjeve
HoReCa	Hotele, restorante dhe kafene/katering
LMIM	Ligji për menaxhimin e integruar të mbetjeve
MB	Mbetjet bashkiake
MBZhR	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
MM	Ministria e Mjedisit
MNS	Mbetjet nga ndërtimi dhe shembja
NVM	Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme
OJQ	Organizatë joqeveritare

OZHQ	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
PAYT	Paguaj sipas hedhjes
PBB	Produkti i brendshëm bruto
PKPM	Programi Kombëtar për Parandalimin e Mbetjeve
PPG	Prokurimi publik i gjelbër
PPS	Produkt problematik, i panevojshëm ose i shmangshëm
PVMM	Planet vendore të menaxhimit të mbetjeve
PZMM	Planet zonale të menaxhimit të mbetjeve
PZP	Përgjegjësia e zgjeruar e subjekteve prodhuese
SPIM	Struktura përgjegjëse për inspektimin në fushën e mjedisit
SUP	Plastikë/a njëpërdorimshme
TMD	Teknikat më të mira të disponueshme
TVSH	Tatimi mbi vlerën e shtuar

1. Hyrje

Parandalimi i krijimit të mbetjeve është një komponent themelor i politikës së BE-së për menaxhimin e mbetjeve, i cili reflekton rëndësinë e promovimit të zhvillimit të qëndrueshëm dhe mbrojtjes së mjedisit. Ai qëndron në krye të hierarkisë së mbetjeve si opsioni më i preferuar për menaxhimin e mbetjeve, i ndjekur nga përgatitja për ripërdorim, riciklimi, format e tjera të rikuperimit të mbetjeve dhe, në fund, asgjësimi. Direktiva Kuadër e BE-së për Mbetjet (2008/98/KE) i kushton rëndësi të veçantë parandalimit të krijimit të mbetjeve, duke iu kërkuar shteteve anëtare miratimin e masave për parandalimin e mbetjeve dhe nxitjen e konsumit dhe prodhimit të qëndrueshëm.

Menaxhimi i mbetjeve në Shqipëri është një sfidë kritike mjedisore dhe e shërbimit publik, ku sistemi aktual vazhdon të bazohet në modelin linear të menaxhimit. Përgjithësisht mbetjet depozitohen në landfille ose në venddepozitime dhe vetëm një pjesë drejtohen për riciklim dhe rikuperim. Në vitin¹ 2022, rreth 77% e mbetjeve bashkiake (rreth 630,000 tonë), iu nënshtruan asgjësimit, duke e bërë këtë të fundit metodën dominuese të menaxhimit të mbetjeve. Krahasimisht, vetëm 19% e mbetjeve (rreth 155,000 tonë), iu nënshtruan procesit të riciklimit ndërsa shumica e venddepozitimeve kërkon përmirësim të kontrollit mjedisor.

Forcimi i masave për parandalimin e mbetjeve është kusht thelbësor për integrimin e Shqipërisë në BE, veçanërisht në kuadër të kapitullit 27 për mjedisin, i cili kërkon përputhshmëri me direktivat e BE-së për mbetjet. Për më tepër, Plani i Veprimit të BE-së për Ekonominë Qarkulluese nxit vendet e BE-së që të përshpejtojnë ruajtjen e konsumit të burimeve brenda kufijve optimalë, të reduktojnë gjurmën e tij dhe të dyfishojnë shkallën e përdorimit të materialeve të qarkullueshme për dekadën e ardhshme. Gjithashtu, Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor, nënshkruese e së cilës është edhe Shqipëria, nënvizon nevojën për prodhim dhe konsum më të qëndrueshëm, bazuar në nxitjen e parandalimit dhe riciklimit të mbetjeve, si dhe ripërdorimit të produkteve.

Parandalimi i krijimit të mbetjeve në Shqipëri është në një fazë të hershme. Politikat kombëtare, si ligji nr. 57/2025, “Për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve”, Dokumenti i Politikave Strategjike dhe Plani Kombëtar i Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve 2020–2035, promovojnë përparësitë e parandalimit dhe përgatitjes për ripërdorim. Megjithatë, ka ende shumë për të bërë për përmirësimin e zbatimit të masave specifike, alokimit të fondeve të dedikuara, si dhe vendosjes së afateve të qarta kohore për zbatim. Ndërgjegjësimi për parandalimin e mbetjeve dhe përfitimet e tij, si dhe kultura e ripërdorimit dhe riparimit, duhet të bëhen pjesë e përditshme e bizneseve dhe e konsumatorëve.

¹ Raporti i Mbetjeve të Ngurta Urbane 2022, INSTAT.

Me reduktimin e sasisë së mbetjeve, strategjitë për parandalimin e tyre rrisin ndjeshëm përpjekjet për menaxhim dhe reduktojnë rreziqet për shëndetin e publikut dhe mjedisin. Gjithashtu, masat mbi parandalimin e krijimit të mbetjeve kontribuojnë në zhvillimin e një ekonomie më të qëndrueshme, më efikase në përdorimin e burimeve, si dhe më qarkulluese. Menaxhimi i qëndrueshëm i mbetjeve është veçanërisht i rëndësishëm për zhvillimin e turizmit, sidomos në zonat bregdetare dhe natyrore ku trajtimi joefikas i mbetjeve ndikon drejtpërdrejt në atraktivitetin dhe cilësinë e mjedisit. Kalimi në një shoqëri të orientuar drejt parandalimit, shoqëruar me grumbullim të diferencuar të mbetjeve, rikuperim dhe përmirësim të asgjësimit përbën një hap të domosdoshëm drejt një ekonomie më të gjelbër dhe një Shqipërie më të pastër.

Në kuadër të këtij programi, parandalimi në kuptimin e ngushtë të tij, si dhe referuar përkufizimit në Direktivën Kuadër të Mbetjeve dhe në ligjin nr. 57, datë 16.10.2025, “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve”, ka kuptimin: “masat që merren përpara se një substancë, material ose produkt të kthehet në mbetje, me qëllim që të pakësohet: sasia e mbetjeve, përfshirë masat për ripërdorimin e produkteve ose zgjatjen e jetës së tyre; ndikimi negativ i mbetjeve në mjedis ose në shëndetin e njeriut; përmbajtja e substancave të rrezikshme në materiale dhe produkte”. Si i tillë, Programi Kombëtar i Parandalimit të Krijimit të Mbetjeve fokusohet në masat për parandalimin e mbetjeve dhe përfshin një kuadër politikash që synojnë burimin e lëndëve të para, projektimin, prodhimin dhe fazën e përdorimit, duke synuar mbajtjen sa më gjatë të produkteve në qarkullim.

2. Konteksti kombëtar

2.1 Kuadri i politikave kombëtare

Shqipëria ndodhet në një moment kyç të zhvillimit të politikave për menaxhimin e mbetjeve, ku parandalimi është një objektiv strategjik kombëtar. Ligji i ri nr. 57/2025, “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve”, në nenin 6 të tij, përcakton qartë hierarkinë e mbetjeve edhe sipas Direktivës Kuadër të Mbetjeve, duke vendosur në krye parandalimin dhe përgatitjen për ripërdorim, të ndjekura nga rikuperimi dhe asgjësimi. Neni 66 i këtij ligji ngarkon Ministrinë e Mjedisit me detyrimin për zhvillimin e Programit Kombëtar të Parandalimit të Krijimit të Mbetjeve, në përputhje me objektivat kombëtarë dhe me *acquis* të BE-së. Strategjitë më të fundit kombëtare, përfshirë Dokumentin e Politikave Strategjike dhe Planin Kombëtar të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve 2020–2035, nënvizojnë, gjithashtu, rëndësinë e parandalimit të krijimit të mbetjeve, si dhe ripërdorimit të produkteve, duke i cilësuar si objektiva strategjike.

Tabela 1 paraqet një pasqyrë të plotë që adreson parandalimin e mbetjeve në kuadrin e politikave kombëtare të Shqipërisë.

Tabela 1. Parandalimi i krijimit të mbetjeve në kontekstin e politikave kombëtare

Dokument/iniciativë politike	Fokus në parandalimin e mbetjeve
Ligji nr. 57, datë 16.10.2025, “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve”	- Neni 6, përcakton Hierarkinë e Mbetjeve referuar edhe Direktivës Kuadër të Mbetjeve, duke vendosur në shkallët e para të saj, parandalimin e mbetjeve dhe përgatitjen për ripërdorim, më pas riciklimi, format e tjera të rikuperimit të mbetjeve dhe në fund asgjësimi. Neni 66, ngarkon Ministrinë e Mjedisit për hartimin e Programit Kombëtar për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve, i cili duhet të jetë në përputhje me objektivat dhe parimet e mbrojtjes së mjedisit.
Dokumenti i Politikave Strategjike dhe Plani Kombëtar i Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve 2020–2035	Qëllimi i Dokumentit të Politikave Strategjike, përcakton: - Hartimin e programit kombëtar për parandalimin e krijimit të mbetjeve si një nga objektivet kryesore të tij; - Hierarkinë e mbetjeve si parimin kryesor duke i dhënë përparësi parandalimit; - Nevojën e kalimit gradual nga një ekonomi lineare në një ekonomi qarkulluese, duke përfshirë “mbylljen e ciklit”, të produkteve dhe zgjatjen e jetës së tyre përmes reduktimit, ripërdorimit, riciklimit; - Vendosjen e standardeve minimale për prokurimin publik të gjelbër; - Inkurajimin e kompostimit në banesë, në zonat rurale.
Strategjia Kombëtare për Ndryshimet Klimatike (2020–2030)	- Promovon nismat e ripërdorimit të produkteve dhe reduktimit të mbetjeve; - Promovon reduktimin e sasisë së mbetjeve që dërgohen në landfill, nëpërmjet

Dokument/iniciativë politike	Fokus në parandalimin e mbetjeve
	riciklimit dhe kompostimit; - Promovon zhvillimin e sistemeve të ndarjes së mbetjeve në burim, veçanërisht të mbetjeve organike dhe atyre të riciklueshme.
“Kontributi Kombëtar i Përcaktuar”, i rishikuar (2021)	- Synon reduktimin e sasisë së mbetjeve të biodegradueshme që shkojnë në landfill (me objektiv kryesor, maksimumi 35% deri në vitin 2030, krahasuar me nivelet e vitit 2010).
Strategjia Kombëtare për Zhvillimin dhe Integrimin Evropian (2022–2030)	- Nxit reduktimin e mbetjeve në burim, në përputhje me standardet e BE-së; - Nxit kalimin drejt ekonomisë qarkulluese, duke përfshirë parandalimin dhe riciklimin e mbetjeve si dhe ripërdorimin e produkteve; - Synon përmirësimin e sistemit të menaxhimit të mbetjeve, nëpërmjet përdorimit të infrastrukturës më të mirë të grumbullimit, transportit, rikuperimit dhe asgjësimit; - Synon reduktimin e sasisë së mbetjeve që shkojnë në landfill, duke përmirësuar kapacitetin e riciklimit dhe kompostimit.
Udhërrëfyese Drejt Ekonomisë Qarkulluese të Shqipërisë	- Prezanton skemat “Paguaj sipas hedhjes”; - Promovon zbatimin e skemave të PZP-së për ambalazhet dhe rrymat e tjera specifike të mbetjeve; - Mbështet ndalimin e disa produkteve plastike njëpërdorimshme, me qëllim reduktimin e përdorimit të tyre.
Udhëzime për Zbatimin e Agjendës së Gjellbër për Ballkanin Perëndimor	- Mbështet përgatitjen dhe zbatimin e programit për parandalimin e mbetjeve, strategjisë për menaxhimin dhe riciklimin e mbetjeve, si dhe programit për reduktimin, ripërdorim dhe riciklim; - Promovon zhvillimin e marrëveshjes rajonale mbi parandalimin e ndotjes nga plastika duke përfshirë adresimin specifik të çështjes prioritare të mbetjeve detare; - Promovon metodat e qëndrueshme të prodhimit dhe furnizimit me ushqim; - Inkurajon iniciativa drejtuar konsumatorëve për rritjen e ndërgjegjësimit të qytetarëve mbi mbetjet, grumbullimin e diferencuar dhe konsumin e qëndrueshëm.

Angazhimi i Shqipërisë në agjendat ndërkombëtare dhe rajonale të zhvillimit të qëndrueshëm ka forcuar më tej angazhimin e saj për parandalimin e mbetjeve. Në kuadër të angazhimeve të saj për integrimin në BE-dhe si nënshkruese e Deklaratës së Sofjes mbi Agjendën e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor (2020), Shqipëria vijon procesin e përafrimit të kuadrit ligjor dhe politikave të saj për menaxhimin e mbetjeve me Direktivën Kuadër për Mbetjet, Planin e Veprimit për Ekonominë Qarkulluese dhe Marrëveshjen e Gjellbër Evropiane. Këto dokumente strategjike identifikojnë parandalimin e mbetjeve si objektiv qendror dhe nënvizojnë rëndësinë e promovimit të modeleve të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit, zbatimit të parimeve të projektimit ekologjik, si dhe reduktim të produkteve njëpërdorimshme, veçanërisht të atyre plastike.

Plani i Veprimit për zbatimin e Agjendës së Gjellbër (2021–2030) përkthen këto angazhime rajonale në masa konkrete dhe të zbatueshme, shumë prej të cilave janë tashmë të integruara në kuadrin e saj të politikave mjedisore të Shqipërisë. Për më tepër, udhërrëfyese i OECD-së drejt Ekonomisë Qarkulluese në Shqipëri, ofron një analizë gjithëpërfshirëse të situatës aktuale të ekonomisë qarkulluese në Shqipëri dhe përcakton hapat për zbatimin e Agjendës së Gjellbër. Strategjitë për parandalimin e mbetjeve, përfshirë reduktimin dhe ripërdorimin, që përbëjnë një dimension qendror në arritjen e objektivave të qarkullueshmërisë. Përdorimi i instrumenteve ekonomike për inkurajimin e konsumit dhe prodhimit të qëndrueshëm, si dhe krijimi i kushteve të favorshme për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme për të kaluar drejt modeleve të biznesit qarkullues, janë të lidhur ngushtësisht me parandalimin e mbetjeve.

Përmeshja e standardeve dhe objektivave të përcaktuar nga agjendat ndërkombëtare, kërkon përfshirjen e gjerë të parandalimit të krijimit të mbetjeve në dokumentet kryesore strategjike të zhvillimit mjedisor dhe ekonomik të Shqipërisë. Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) 2022–2030, nënvizon qartë angazhimin e Shqipërisë në modelin e ekonomisë qarkulluese dhe rritjes së qëndrueshme. Strategjia mbështet modelin e

ekonomisë qarkulluese përmes reduktimit të mbetjeve dhe inovacionit për transformimin e hallkave të qëndrueshme në zinxhirin e konsumit dhe prodhimit, rrjedhimisht edhe parandalimin strategjik ashtu si efikasitetin e përdorimit të burimeve. Strategjia dhe Plani i Veprimit për Ndryshimet Klimatike (2019–2030), ndërlidhin parandalimin e mbetjeve me masat klimatike dhe mundësinë e reduktimit të emetimeve të metanit nëpërmjet parandalimit të depozitimit të mbetjeve të biodegradueshme në landfill.

Me gjithë progresin e deritanishëm, ndërgjegjësimi dhe pjesëmarrja publike në parandalimin, ndarja dhe riciklimi i mbetjeve mbeten sfida të rëndësishme. Përpjekjet e shoqërisë civile dhe nismave të financuara nga donatorët kanë sjellë përmirësime të dukshme, por ende mbeten hapësira për rritjen e nivelit të përgjithshëm të edukimit mjedisor dhe përfshirjen e qytetarëve në praktika të qëndrueshme. Ligji nr. 74/2025, “Për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesit” (PZP), pritet të krijojë mekanizmat e nevojshëm për funksionimin e skemave përkatëse dhe të zgjerojë rolin e sektorit privat në mbështetje të praktikave të ekonomisë qarkulluese. Situata aktuale kërkon fuqizimin dhe përmirësimin e masave të parandalimit të krijimit të mbetjeve dhe zbatimin e një qasjeje të unifikuar dhe të koordinuar me qëllim që politikat ekzistuese të sjellin rezultate të qëndrueshme.

Kuadri i politikave mjedisore të Shqipërisë njeh parandalimin e mbetjeve si një objektiv strategjik dhe një element themelor i ekonomisë qarkulluese. Përmes parandalimit është e mundur të përmirësohet ndjeshëm menaxhimi i mbetjeve, të reduktohet varësia nga lëndët e para dhe të mbështetet zhvillimi ekonomik. Në këtë kuadër, Programi i Parandalimit të krijimit të Mbetjeve, synon fuqizimin e iniciativave kombëtare, harmonizimin me politikat e përshkruara më sipër, si dhe përafrimin e mëtejshëm të legjislacionit dhe praktikave të Shqipërisë me *acquis* të BE-së.

2.2 Krijimi i mbetjeve

Të dhënat e disponueshme mbi krijimin total të mbetjeve në Shqipëri tregojnë një rënie, krahasuar me pikun e raportuar 10 vjet më parë. Në vitin 2015, sasia e mbetjeve bashkiake të gjeneruara arriti mbi 1.4 milionë tonë, ndërsa në vitin 2023, kjo sasi ra në rreth 844 mijë tonë, duke shënuar një reduktim prej rreth 40%. Diagrami më poshtë tregon shkallën e krijimit të mbetjeve, krahasuar me dinamikën e ndryshimit të numrit të popullsisë, si dhe rritjen e regjistruar të PBB-së².

² Të dhënat e disponueshme për krijimin e mbetjeve tregojnë një rënie të mbetjeve të gjeneruara, pavarësisht rritjes së PBB-së në të njëjtën periudhë. Megjithatë, kjo rënie mund t’u atribuohet ndryshimeve metodologjike në raportimin e të dhënave dhe jo një reduktimi real të gjenerimit të mbetjeve.

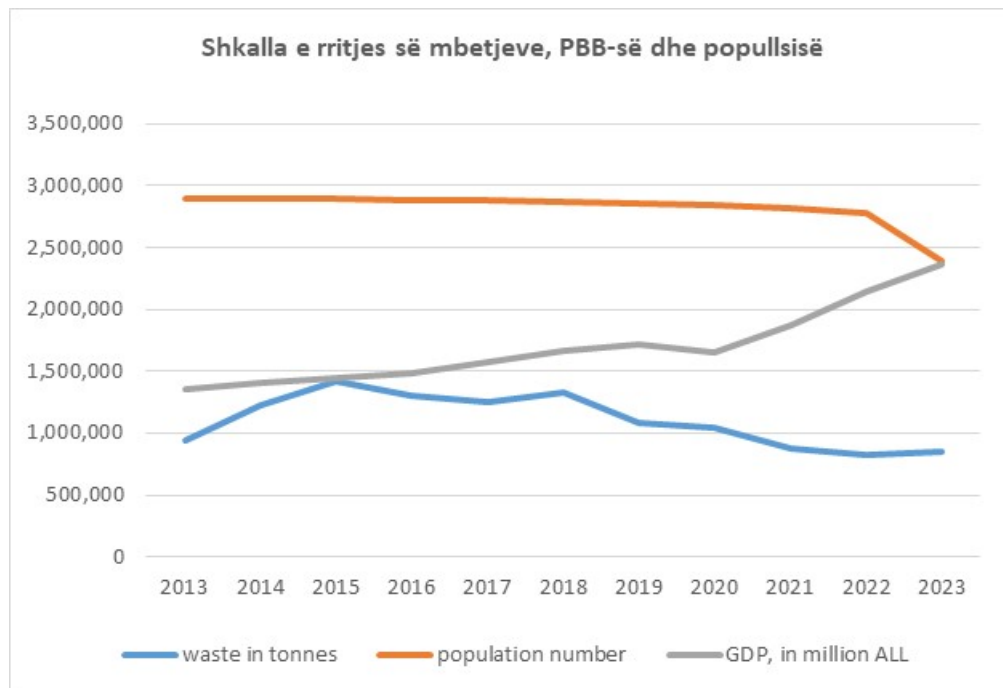

Figura 1. Shkalla e rritjes së mbetjeve, PBB-së dhe popullsisë

Ekonomia shqiptare pritet të rritet në vitet në vijim. Programi i parandalimit të krijimit të mbetjeve synon të kontribuojë në shkëputjen e rritjes ekonomike nga gjenerimi i mbetjeve dhe shmangien e rritjes proporcionale të kurbës së gjenerimit të mbetjeve me PBB-në, duke kontribuar njëkohësisht në objektivat strategjike kombëtare për kalimin drejt ekonomisë qarkulluese dhe efikasitetit të përdorimit të burimeve. Gjithashtu, rritja e të ardhurave familjare do të stimulojë rritjen e konsumit, si dhe rritjen e sasive të krijimit të mbetjeve bashkiake. Për këtë arsye, objektivat e politikave të krijimit të mbetjeve në Shqipëri, do të orientohen edhe drejt përputhjes me trendet e krijimit të mbetjeve të vendeve të BE-së.

Struktura e mbetjeve bashkiake në Shqipëri, pasqyron disa burime kryesore të gjenerimit të mbetjeve. Një studim i vitit 2022 mbi përbërjen e mbetjeve tregon se 58.1% e mbetjeve bashkiake të gjeneruara në Shqipëri ishin organike, të ndjekura nga 9.2% plastikë dhe 8.9% mbetje letre. Në këtë kontekst, strategjitë kryesore për parandalimin e mbetjeve bashkiake do të fokusohen në reduktimin e mbetjeve ushqimore të shmangshme, si dhe në uljen e përdorimit të produkteve plastike problematike, të shmangshme dhe të panevojshme, përfshirë produktet plastike njëpërdorimshme dhe mikroplastikat.

Zhvillimi i shpejtë urban dhe sidomos ai bregdetar ka çuar në rritje të konsiderueshme të mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja (MNS), veçanërisht atyre të materialeve të gërmimit nga vendet e ndërtimit. Sipas të dhënave të Agjencisë Kombëtare të Mjedisit (AKM), sasia e mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja, të gjeneruara në vitin 2022 ishte 446,000 tonë, ku pjesën më të madhe e përbënin materialet e gërmimit dhe gurëve. Aktualisht, vetëm bashkia Tiranë disponon vende të posaçme për asgjësimin e mbetjeve të ndërtimit. Zhvillimi i teknikave të parandalimit të MNS-ve, pavarësisht se nuk mund t'i shmangin plotësisht, mundësojnë reduktimin e ndjeshëm të sasisë së mbetjeve për trajtim.

Sa u përket mbetjeve të rrezikshme, edhe pse numri i prodhuesve të mëdhenj në Shqipëri mbetet relativisht i kufizuar, sipas të dhënave të AKM-së, sasi të raportuara të mbetjeve të rrezikshme të gjeneruara në vitin 2023, arritën në pothuajse 40,000 tonë. Pjesa më e madhe e këtyre mbetjeve përfshinte mbetje nga ndarja e naftës/ujit (30%), trajtimi i gazit, si dhe mbetje

nga metalurgjia e hekurit (22%). Po ashtu, mbetjet e baltës së mbetjeve, vajrave të përdorura, si dhe mbetjeve të tjera që përmbajnë vaj, vijojnë të jenë një kategori e konsiderueshme.

3. Objektivat e PKPM-së

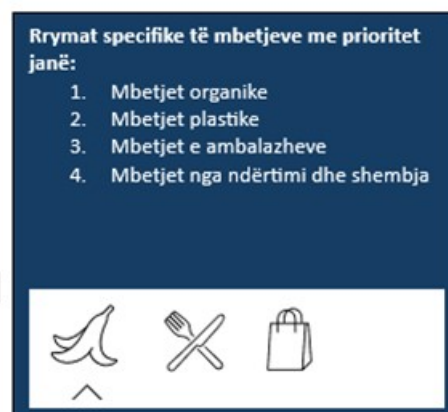
Rruga drejt ekonomisë qarkulluese përbën një objektiv strategjik, si për Shqipërinë, ashtu dhe BE. Udhërrëfyti për një Ekonomi Qarkulluese në Shqipëri vlerëson se, pavarësisht sfidave që mbeten, Shqipëria zotëron një potencial të konsiderueshëm për të përparuar me ritme të shpejta në këtë drejtim. Si i tillë, Programi për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve synon të vendosë baza dhe të forcojë kushtet e nevojshme për zbatimin e kërkesave të Direktivës Kuadër për parandalimin e mbetjeve në Shqipëri.

Objektivi kryesor i PKPM-së është promovimi i parandalimit të krijimit të mbetjeve si instrument për shkëputjen e rritjes ekonomike nga gjenerimi i mbetjeve dhe kalimin e Shqipërisë drejt ekonomisë qarkulluese.

Për arritjen e këtij objektivi, PKPM parashikon forcimin e stimuljeve për bizneset dhe konsumatorët, reduktimin e mbetjeve aty ku është e mundur dhe promovimin e praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit në institucionet publike, familje dhe biznese, në sektorë të ndryshëm të ekonomisë.

Strategjitë kryesore për arritjen e objektivit kryesor përfshijnë:

1. Përforsimin e kuadrit rregullator për parandalimin e mbetjeve dhe “udhëheqjen me shembull” të autoriteteve publike.
2. Krijimin e mjedisit të favorshëm për bizneset, me qëllim zbatimin e parandalimit të krijimit të mbetjeve dhe adoptimin e praktikave të ekonomisë qarkulluese.
3. Promovimin e konsumit dhe prodhimit të qëndrueshëm.
4. Zgjerimin e aktiviteteve të ripërdorimit dhe riparimit.
5. Adresimin e rrymave specifike me prioritet të mbetjeve.

Këto strategji janë në përputhje me politikat ekzistuese kombëtare dhe synojnë zgjerimin dhe forcimin e kuadrit rregullator për parandalimin e krijimit të mbetjeve, duke krijuar bazat për shkëputjen e kurbës së gjenerimit të mbetjeve nga ajo e rritjes ekonomike dhe duke përshpejtuar tranzicionin e Shqipërisë drejt një ekonomie qarkulluese.

4. Fushat e ndërhyrjes

Programi Kombëtar për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve (PKPM) përfshin një gamë të gjerë ndërhyrjesh, që synojnë reduktimin e mbetjeve dhe garantimin e tranzicionit të vendit drejt ekonomisë qarkulluese. DKM-ja identifikon 5 (pesë) fusha ndërhyrjeje që do të përfshihen në parandalimin e gjenerimit të mbetjeve si vijon:

4.1 Ndërhyrjet në kuadrin rregullator për parandalimin e krijimit të mbetjeve

Kuadri rregullator i parandalimit të krijimit të mbetjeve luan një rol themelor në përcaktimin e qëllimeve, objektivave dhe kërkesave që kushtëzojnë të gjitha vendimmarrjet e tjera.

4.1.1 Përcaktimi i objektivave dhe i treguesve të parandalimit të krijimit të mbetjeve

Përcaktimi i objektivave kombëtarë është pjesë themelore e Programit të Parandalimit të Krijimit të Mbetjeve në Shqipëri. Në kuadrin rregullator të parandalimit, objektivat sasiorë janë të dobishëm në rastin e treguesve të tillë si gjenerimi i mbetjeve shtëpiake për frymë dhe gjenerimi i mbetjeve joshtëpiake për frymë. Përveç kësaj, objektivat mbi ripërdorimin dhe riparimin janë, gjithashtu, pika kyçe, në përcaktimin e rëndësisë së zbatimit të këtyre masave, si një mjet për parandalimin e gjenerimit të mbetjeve.

Si pjesë e përditësimit të kuadrit monitorues të ekonomisë qarkulluese, pritët që Komisioni Evropian të publikojë tregues të rinj në parandalimin e mbetjeve. Në mungesë të tyre, aktualisht shtetet anëtare të BE-së përdorin një gamë treguesish cilësorë dhe sasiorë për vlerësimin e rezultateve të politikave të tyre në parandalimin e krijimit të mbetjeve. Treguesit janë të rëndësishëm për matjen gjithëpërfshirëse të përfitimeve të drejtpërdrejta dhe të tërthorta, që burojnë nga ulja e sasisë së mbetjeve dhe rritja e ekonomisë qarkulluese.

4.1.2 Përdorimi i masave të planifikimit

Planifikimi i mirëstrukturuar ofron kuadrin e nevojshëm rregullator për reduktimin e mbetjeve, përmirësimin e performancës së burimeve dhe arritjen e rezultateve të qëndrueshme mjedisore dhe ekonomike. Ai konkretizon objektivat gjithëpërfshirëse të politikave në masa të qenësishme dhe garanton prioritizimin e parandalimit të krijimit të mbetjeve dhe zbatimin efektiv të tij.

Përveç autoriteteve publike qendrore, edhe autoritetet vendore luajnë një rol të rëndësishëm në marrjen e masave të promovimit të parandalimit të krijimit të mbetjeve, duke miratuar skema tarifore që nxisin parandalimin e mbetjeve; duke promovuar shërbimet e tyre, duke punuar me organizatat e ndryshme në vend për promovimin dhe inkurajimin e ripërdorimit; si dhe duke informuar dhe angazhuar në mënyrë aktive qytetarët në ripërdorim dhe aktivitete të tjera të parandalimit të krijimit të mbetjeve.

Shqipëria është e ndarë në 10 (dhjetë) zona të menaxhimit të mbetjeve. Secila prej këtyre zonave do të zhvillojë një plan zonal të menaxhimit të mbetjeve. Çdo plan zonal i menaxhimit të mbetjeve do të përmbajë një kapitull të veçantë mbi parandalimin e krijimit të mbetjeve, me masa specifike që duhen arritur në nivel zonal dhe vendor. Përveç kësaj, pas përditësimit të Planit Kombëtar të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve, autoritetet vendore do të hartojnë Plane Vendore për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve, në përputhje me dispozitat e Programit Kombëtar për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve dhe Planeve Zonale të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve.

4.1.3 Përdorimi i instrumenteve ekonomike

Instrumentet ekonomike përdoren për të përafruar stimujt financiarë me objektivat mjedisore, për të nxitur përpjekjet për parandalimin e mbetjeve dhe për të mbështetur kalimin në modele më të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit. Masat ekonomike krijojnë kushte të favorshme ndaj bizneseve, me qëllim reduktimin e mbetjeve në zbatim të standardeve të projektimit ekologjik dhe projektimit për ripërdorim. Tarifat e ekomoduluara në skemat e PZP-së dhe skemat e depozitim-kthimit janë një tjetër instrument ekonomik që përdoret për shpërblimin e produkteve të dizenuara në mënyrë të qëndrueshme.

Zbatimi i skemave të tarifimit, si skemat “paguaj sipas sasisë që hedh” (*Pay As You Throw - PAYT*), transponon parimin “Ndotësi paguan”, dhe lidh koston e menaxhimit të mbetjeve me sasinë e mbetjeve të gjeneruara. Shembujt nga Evropa dhe SHBA-ja kanë treguar se ky parim është një mjet i rëndësishëm për autoritetet vendore në reduktimin e krijimit në total të mbetjeve bashkiake dhe rritjen e ndarjes në burim të mbetjeve nga qytetarët. Në të gjithë Evropën, zbatohen aktualisht sisteme të ndryshme PAYT: kostot bazohen në peshën e mbetjeve, vëllimin e mbetjeve, frekuencën e grumbullimit si dhe kombinimin e disa faktorëve.

Udhërrëfyti “Drejt Ekonomisë Qarkulluese të Shqipërisë”, parashikon zbatimin e sistemit PAYT në nivel kombëtar si një instrument për të reduktuar krijimin e mbetjeve dhe rritjen e

materialeve të ndara në burim. Udhërrëfyesi parashikon krijimin e sistemit PAYT me kosto të ulët, i cili zakonisht shoqërohet me sisteme të bazuara në vëllim. Për këtë qëllim, nevojitet një analizë gjithëpërfshirëse, pasi zona të ndryshme në vend mund të adaptojnë sisteme të ndryshme PAYT.

Nxitja e ripërdorimit dhe/ose e riparimit të produkteve që janë hedhur apo pjesëve të tyre përbërëse që janë të përshtatshme për ripërdorim dhe/ose riparim, veçanërisht përmes mbështetjes me masa edukative, ekonomike, logjistike apo masave të tjera, si mbështetja apo ngritja e rrjeteve dhe qendrave të akredituara për riparimin dhe ripërdorimin, sidomos në zonat me densitet të lartë të popullsisë.

4.1.4 Ndalimet dhe heqjet graduale

Instrumentet rregullatore kanë për qëllim vendosjen e objektivave, vendosjen e ndalimeve dhe kufizimeve që ndryshojnë kushtet e kuadrit rregullator. Kufizime të tilla përfshijnë:

- Ndalime për produktet, materialet dhe/ose kimikatet që konsiderohen shqetësuese.
- Ndalim të asgjësimit të mallrave të pashitura të konsumit. Kjo praktikë është gjithnjë e më e zakonshme në nivel global si rezultat i rritjes së shitjeve *online* dhe mbiprodhimit.
- Kërkesa që ofrojnë alternativa ripërdorimi për ushqimin e ambalazhuar me vete (*take-away*).

Gjithnjë e më shumë, po zbatohen masa kontrolli për produkte të caktuara që konsiderohen problematike, të panevojshme ose të shmangshme (PPS), veçanërisht për produktet plastike. Në këtë kategori përfshihet plastika njëpërdorimshme (SUP), të tilla si qeset mbajtëse, serviset njëpërdorimshme, pipat dhe materialet e ambalazhit, të cilat përbëjnë një nga burimet kryesore të ndotjes, veçanërisht në mjediset tokësore, ujore (liqene dhe lumenj) dhe detare dhe që shoqërohen me rreziqe të tjera për biodiversitetin dhe shëndetin publik.

Ashtu si për shumicën e shteteve anëtare, plastika në kontekstin shqiptar identifikohet si fushë prioritare me peshë në kuadrin e politikave mjedisore. Agjenda e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor kërkon nga vendet e rajonit miratimin e masave për parandalimin e ndotjes nga plastika, përfshirë adresimin specifik të çështjes prioritare të mbetjeve detare, ku plastiket njëpërdorimshme janë burimi kryesor i ndotjes nga plastika.

Lufta kundër plastikës dhe parandalimi i krijimit të mbetjeve, do të ruajë një rol thelbësor në promovimin e turizmit të qëndrueshëm, si një sektor me peshë të madhe dhe në rritje për ekonominë e Shqipërisë. Reduktimi i plastikës njëpërdorimshme, rritja e ripërdorimit në shërbimet e hotelierisë si dhe integrimi i praktikave qarkulluese në zonat bregdetare do të ndihmojnë në mbrojtjen e aseteve natyrore të vendit, dhe në përmirësimin e cilësisë së përvojës së vizitorëve. Mjediset më të pastra, veçanërisht në parqet kombëtare dhe përgjatë bregdetit, do të përmirësojnë përvojën e vizitorëve, në përshtatje me trendet globale të qëndrueshmërisë në industrinë e turizmit.

4.1.5 Përdorimi i prokurimit publik të gjelbër

Një nga mekanizmat më efektivë, të autoriteteve publike në parandalimin e krijimit të mbetjeve, është përfshirja e kërkesave të ekonomisë qarkulluese në proceset e prokurimit publik, i njohur edhe si prokurimi publik i gjelbër. Çdo vit, autoritetet publike shpenzojnë fonde të konsiderueshme publike për blerjen e mallrave, shërbimeve dhe ndërtimeve.

Në Shqipëri, përfshirja e Prokurimit Publik të Gjelbër (PPG) në Strategjinë Kombëtare të Prokurimit Publik (2024–2030) ka përparuar ndjeshëm, nga e cila kërkohet qartë integrimi i kriterëve mjedisore (të gjelbra) dhe sociale në kuadrin e prokurimit publik. Strategjia iu jep mundësi institucioneve qeveritare të përzgjedhin produkte dhe shërbime të pëlqyeshme nga ana mjedisore, ndër të cilat përfshihen edhe kriteret për minimizimin e mbetjeve të ambalazhit, me qëllim rritjen e përmbajtjes së ricikluar dhe zgjatjen e jetëgjatësisë së produkteve. Në këtë mënyrë PPG, jo vetëm mbështet parandalimin e mbetjeve, por gjithashtu nxit tregjet lokale të gjelbra si dhe përgatit autoritetet publike për standardet e prokurimit të BE-së. Plani i Veprimit

i Strategjisë parashikon ngritjen e moduleve të specializuara të trajnimit, si dhe ofrimin e të paktën dy seancave trajnuese, të fokusuara në prokurimin e gjelbër dhe social, për stafin e Agjencisë së Prokurimit Publik dhe si Operatorit të Blerjeve të Përqendruara.

Sa më sipër, zhvillimi i udhëzimeve praktike të prokurimit publik, vjen në ndihmë të autoriteteve vendore në miratimin e standardeve të PPG-së. Gjithashtu, do të parashikohet zhvillimi i trajnimeve specifike me institucionet publike, për përfshirjen e “kriterëve të parandalimit të krijimit të mbetjeve” në prokurimin publik. Përveç PPG-së, autoritetet vendore duhet të miratojnë politika shtesë për “udhëheqjen me shembull”, të tilla si ndalimi i plastikës njëpërdorimshme në evente publike dhe/ose në ndërtesa të administratës publike. Të gjitha këto do të jenë mënyra për t’i ofruar publikut shembuj konkretë dhe produkte alternative të qëndrueshme.

Vendosja e objektivave kombëtarë, si dhe forcimi i kuadrit rregullator për parandalimin e krijimit të mbetjeve janë hapa kyç, për mundësimin e një qasjeje sistematike dhe të koordinuar si në nivel kombëtar ashtu edhe në nivel vendor. Për më tepër, autoritetet publike do ta udhëheqin vetë procesin nëpërmjet potencialit ekonomik dhe shembullit për të tjerët. Objektivi i mësipërm është një gur themeli në përpjekjen për parandalimin e mbetjeve në Shqipëri.

4.2 Përmirësimi i projektimit dhe prodhimit për parandalimin e krijimit të mbetjeve

Vendimet e marra në fazë projektimi dhe prodhimi, janë përcaktuese për mënyrën se si një produkt të shndërrohet në mbetje. Në rastin kur infrastruktura mbështetëse është e përshtatshme, faza e projektimit është stadi ku duhet të përcaktohen parametrat e performancës, si: qëndrueshmëria, ripërdorimi, riparimi dhe riciklimi, që janë edhe parametra përcaktues për jetëgjatësinë e produktit dhe përfshirjen e tij në ekonominë qarkulluese. Për këtë arsye, ndërhyrjet që merren në fazat e projektimit dhe prodhimit, kanë ndikim të lartë në parandalimin e krijimit dhe reduktimin e mbetjeve.

Për nxitjen e projektimit dhe prodhimit të produkteve në përputhje me parimet e ekonomisë qarkulluese, zbatohen një sërë qasjesh të shumta, që shpesh përdoren njëkohësisht. Ato nxisin prodhuesit të përdorin praktikën e projektimit dhe të ekonomisë qarkulluese, sikurse ndalojnë praktikën e caktuar, apo kufizojnë përdorimin e disa materialeve e substancave.

4.2.1 Ambalazhet dhe mbetjet e ambalazheve

Rregullorja (BE) 2025/40, mbi ambalazhet dhe mbetjet e ambalazheve, përmban masa të ndryshme mbi parandalimin e mbetjeve të cilat synojnë reduktimin e ndikimit mjedisor të ambalazheve. Dispozitat kryesore të Rregullores, përfshijnë kërkesat për ambalazhet e ripërdorshme, kufizimet/ndalimet për formate të caktuara të ambalazhit, etiketimin, shenjimin si dhe informacionin mbi ambalazhin, ashtu edhe kërkesat për operatorët ekonomikë dhe vërtetimin e përputhshmërisë. Lidhur me këtë të fundit, Rregullorja prezanton detyrimet në lidhje me sistemet e ripërdorimit dhe rimbushjes, si dhe objektivat e detyrueshëm të ripërdorimit.

Gjithashtu, Rregullorja kërkon përfshirjen e masave për parandalimin e krijimit të mbetjeve nga ambalazhet, në programet për parandalimin e krijimit të mbetjeve të Shteteve Anëtare.

Në Shqipëri, vendimi i Këshillit të Ministrave për ambalazhet dhe mbetjet e ambalazheve do të miratohet në vitin 2026. Ky akt nënligjor synon që ndër të tjera, të rregullojë edhe reduktimin e sasisë totale të ambalazheve dhe të harmonizojë kuadrin ligjor kombëtar me kërkesat e Rregullores së BE-së.

4.2.2 Përcaktimi i kërkesave të projektimit ekologjik

Rregulloret e projektimit ekologjik përbëjnë një instrument thelbësor për përmirësimin e performancës së produkteve dhe për parandalimin e krijimit të mbetjeve. Deri më tani, rregulloret e projektimit ekologjik janë përdorur gjerësisht me qëllim vendosjen e standardeve të eficiencës energjetike, si dhe nxitjen e përdorimit të materialeve të ricikluara, veçanërisht për ato grupe produktesh që nuk lidhen drejtpërdrejt me energjinë.

Rregullorja më e fundit e BE-së për projektimin ekologjik, dedikuar Produkteve të Qëndrueshme, përcakton kuadrin gjithëpërfshirës për përcaktimin e kërkesave të projektimit ekologjik në produktet e tregut të BE-së. Ajo prek aspekte të ndryshme të produktit, duke përfshirë parametrat që ndikojnë drejtpërsëdrejti në parandalimin e mbetjeve, si dhe ato që lidhen me qëndrueshmërinë, ripërdorimin, riparimin dhe menaxhimin e substancave që konsiderohen shqetësuese për mjedisin dhe shëndetin.

Përcaktimi i rregullave për ndalimin e vjetërimit të parakohshëm, i njohur ndryshe edhe si vjetërim i planifikuar i produkteve, do të synojë krijimin e kushtëzimeve ndaj prodhuesve, për shkurtrimin e qëllimshëm të jetëgjatësisë së një produkti, si dhe detyrimin e zëvendësimit të shpeshtë të tij nga ana e konsumatorëve. Këtu do të përfshihen edhe barrierat teknologjike, si: mospërputhja me përditësimet softuerike, përdorimi i qëllimshëm i komponentëve me cilësi të ulët, si dhe mungesa e aksesit në pjesë këmbimi dhe/ose informacionit mbi riparimin.

4.2.3 Vendosja e kërkesave për informacion

Përveç përcaktimit të kërkesave mbi performancën e produktit, rregullorja e BE-së për projektimin ekologjik përcakton edhe kërkesat për informacion. Skemat e transparencës dhe etiketimit lidhen me kritere specifike të projektimit dhe janë tregues i performancës mjedisore të një produkti. Në BE, aktualisht po zbatohet Pasaporta Digjitale të Produkteve (PDP), si një instrument për ta bërë informacionin e disponueshëm nga kushdo, përgjatë të gjithë zinxhirit të vlerës. Qëllimi është t'u lejojë, të gjithë aktorëve përgjatë zinxhirit të vlerës së një produkti, të kenë akses në informacionin përkatës për produktin, duke përfshirë informacione të tilla, si përbërja dhe performanca.

Partnerët kryesorë të importit në Shqipëri përfshijnë vende të BE-së dhe vende joanëtare të BE-së, si Kina dhe Turqia. Produktet e prodhuara në BE-së, rregullohen nga Rregullorja e Projektimit ekologjik për Produktet e Qëndrueshme si dhe Direktiva e së Drejtës për Riparim, të cilat nëpërmjet Pasaportës Digjitale të Produktit, synojnë rritjen e qëndrueshmërisë së produktit, aftësisë së riparimit, si dhe rritjen e përmbajtjes së ricikluar të tij. Për sa u përket produkteve nga vendet joanëtare të BE-së, nuk ekzistojnë të njëjtat standarde në prodhim. Kjo situatë krijon kushtet e një pabarazie tregu, ku produktet e importuara nga BE-ja kanë tendencë të jenë më të qëndrueshme dhe më të kushtueshme, ndërsa produktet e importuara nga vendet joanëtare të BE-së edhe pse më të përballueshme ekonomikisht, japin ndikim mjedisor negativ, kanë jetëgjatësi më të shkurtër dhe paraqesin sfida më të mëdha për riparim ose riciklim.

Sa më sipër, një nga prioritetet kryesore do të jetë evidentimi i pengesave ekzistuese në arritjen e objektivave të parandalimit të krijimit të mbetjeve në Shqipëri.

4.2.4 Krijimi i mjedisit të favorshëm për bizneset të përkrahin ekonominë qarkulluese

Një nga pengesat kryesore për bizneset është mungesa e stimuljeve dhe e mjedisit të përshtatshëm për zhvillimin e projektimit qarkullues të produkteve dhe transformimin e modeleve të tyre të biznesit. Përtej instrumenteve ekonomike, krijimi i kushteve të tregut për produktin, krijimi i mundësive të financimit të drejtpërdrejtë, si dhe sigurimi i fondeve për mbështetjen e bizneseve, janë elemente thelbësore për kalimin drejt ekonomisë qarkulluese, përfshirë mbështetjen për kërkimin, zhvillimin, arsimin, si dhe rritjen e ndërgjegjësimit publik. Ndërgjegjësimi dhe rritja e njohurive teknike të pronarëve të bizneseve dhe konsumatorëve, do të jenë pjesë e rëndësishme në përkrahjen e modeleve të ekonomisë qarkulluese.

4.3 Promovimi i konsumit të qëndrueshëm dhe zgjatja e jetëgjatësisë së produktit

Në kuadër të parandalimit të krijimit të mbetjeve, përmirësimi i projektimit të produkteve duhet të shoqërohet me promovimin e konsumit të qëndrueshëm dhe me masa që rrisin jetëgjatësisë së produktit gjatë përdorimit të tij. Këtu përfshihen si masat që ndikojnë në fazën e përdorimit ashtu dhe ato të pas përdorimit të një produkti, të cilat synojnë mbështetjen e prodhuesve, konsumatorëve dhe bizneseve, në përdorimin e produkteve më të qëndrueshme, si dhe sistemeve të ripërdorimit, rimbushjes dhe të riparimit. Promovimi i praktikave të

sipërcituara, do të reduktojë kërkesën për produkte të reja duke i mbajtur produktet dhe materialet sa më gjatë në qarkullim.

4.3.1 Modelet e konsumit të qëndrueshëm dhe sjellja e përgjegjshme e konsumatorit

Konsumatorët duhet të përqafojnë një stil efikas jetese në dobi të përdorimit të burimeve dhe zgjatjes së jetëgjatësisë së produktit. Ndryshimi i sjelljes së konsumatorit, kërkon sa përpjekje të vazhdueshme të mbështetura nga mekanizma ekonomikë dhe sistematikë që e bëjnë më të lehtë zgjedhjen e produkteve të qëndrueshme. Gjithashtu, konsumatorët mund të luajnë një rol të rëndësishëm në parandalimin e mbetjeve, duke i dhënë përparësi riparimit të produkteve për sa është e mundur në vend të zëvendësimit të tyre, duke zgjedhur shpërndarjen dhe ripërdorimin e mallrave, në vend të blerjeve të reja, si dhe duke mbajtur qëndrime konsumatore të përgjegjshme dhe të informuara.

Në kuadrin e ekonomisë së shpërndarjes bëjnë pjesë edhe konsumatorët që zgjedhin të mos i blejnë mallrat, por t'i shkëmbejnë ato me të tjerët përmes metodave të qiramarrjes ose *leasing*. Kjo qasje, redukton konsumin e burimeve dhe lehtëson përgjegjësitë e menaxhimit të mbetjeve pasi produkti të jetë përdorur. Në këtë model, pronari ose prodhuesi mbetet përgjegjës për mallrat dhe i përmirëson apo i mirëmban ato, duke siguruar krijimin e sa më të paktë ose aspak të mbetjeve. Promovimi i ngritjes së qendrave të shpërndarjes do t'u jepte konsumatorëve mundësinë e përzgjedhjes së instrumenteve të qiramarrjes, si alternativë ndaj blerjes së produkteve.

Krahas hartimit të “kushteve të kuadrit rregullator”, autoritetet publike do të angazhohen në ngritjen e strukturave private edhe përmes marrëveshjeve vullnetare, të cilat do të promovojnë objektiva mjedisore dhe sociale. Këto marrëveshje, shkojnë përtej rregulloreve të detyrueshme dhe kanë qëllim që të inkurajojnë kompanitë e biznesit privat, të përmirësojnë performancën e tyre mjedisore në bazë vullnetare. Ato po bëhen gjithnjë e më të spikatura në vende të ndryshme, si strategji të vlefshme dhe të adaptueshme për arritjen e objektivave të qëndrueshmërisë, ose për përmirësimin e performancës mjedisore përtej përputhshmërisë me detyrimet rregullore.

Marrëveshjet vullnetare do të luajnë rol të rëndësishëm në nxitjen e përshtatjes së produkteve, ambalazheve dhe modeleve të ofrimit të shërbimeve, me qëllim parandalimin e mbetjeve. Duke iu ofruar bizneseve fleksibilitet në përdorimin e inovacionit dhe alternativave, pa presionin e rregulloreve detyruese, këto iniciativa vullnetare u mundësojnë atyre të zhvillojnë standarde të reja të industrisë dhe do të kalojnë gradualisht drejt rregullimit formal. Marrëveshjet do të mund të jenë të çdo forme dhe me palë të ndryshme të interesuara, përfshirë bizneset, aktorët e sektorit publik, OJQ-të dhe çdo palë tjetër relevante të interesuara. Këto bashkëpunime vullnetare do të luajnë rol thelbësor për mbështetjen e biznesit në përqafimin e praktikave të ripërdorimit dhe riparimit, duke sjellë reduktimin e ambalazheve të përdorura, si dhe modifikimin e projektimit të produkteve drejt qëndrueshmërisë.

Marrëveshjet vullnetare do të përdoren gjithnjë e më shumë në sferat e parandalimit të plastikës dhe mbetjeve ushqimore dhe paraqiten veçanërisht të përshtatshme për partneritet me hotele, restorante dhe kafene/katering (HoReCa).

4.3.2 Krijimi i kushteve për ripërdorim dhe riparim

Ripërdorimi është një strategji themelore për parandalimin e mbetjeve dhe një shtyllë e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik dhe shoqëror. Ai parandalon mbetjet duke rritur jetëgjatësinë e produkteve dhe materialeve, redukton varësinë nga produktet njëpërdorimshme, si dhe minimizon nevojën për prodhime të reja, duke reduktuar mbetjet që e shoqërojnë atë. Përgatitja për aktivitetet e ripërdorimit përfshin: rinovimin dhe riparimin, krijimin e dyqaneve dhe tregjeve të dorës së dytë, transformimin e materialeve të mbetjeve në produkte të reja me vlerë më të lartë, përdorimin e kontejnerëve të ripërdorshëm në sektorin e shitjeve me pakicë etj.

Ngritja e qendrave të ripërdorimit dhe riparimit, do të jetë një nga iniciativat më të rëndësishme të mbështetura nga autoritetet publike. Qendrat e ripërdorimit dhe riparimit do të kenë një funksion të dyfishtë. Nga njëra anë, reduktojnë ndjeshëm volumin e mbetjeve dhe nga ana tjetër, do të ofrojnë përfitime sociale dhe ekonomike duke krijuar vende pune dhe akses në mallra të lira për grupet vulnerabël. Të dhënat tregojnë se një ndërmarrje sociale, aktive në fushën e ripërdorimit dhe përgatitjes për ripërdorim, aktualisht krijon mesatarisht 70 vende pune për 1000 tonë mbetje të grumbulluara. Për më tepër, shumica e ndërmarrjeve sociale punësojnë midis 45% dhe 80% të personave nga grupeve disavantazhuara, në aktivitetet e tyre.

Rregulloret e përditësuara të BE-së synojnë të garantojnë ofrimin e shërbimeve të shpejta dhe të përballueshme të riparimit, duke edukuar konsumatorët rreth të drejtave të tyre për riparim. Artikujt e riparuar gjatë periudhës së garancisë do të marrin një shtesë kohore prej një viti të garancisë ligjore, duke nxitur konsumatorët të përzgjedhin riparimin në vend të zëvendësimit/blerjes së produktit. Edhe pas përfundimit të garancisë, prodhuesit do të mbeten të detyruar të riparojnë produktet shtëpiake që janë teknikisht të riparueshme, në përputhje me legjislacionin e BE-së. Kërkesa për akses në informacionin e riparimit dhe pjesët e këmbimit do të jetë një masë kyçe rregullatore për të mundësuar një sistem efektiv dhe të qëndrueshëm riparimi.

4.4 Minimizimi i mbetjeve nga sektori i ndërtimit, i prodhimit dhe nga proceset industriale

Mbetjet e gjeneruara nga prodhimi dhe proceset industriale përbëjnë një nga rrymat më të rëndësishme të mbetjeve në Shqipëri. Sektorët më të mëdhenj në Shqipëri përfshijnë tekstilin dhe këpucët, ndërtimin, minierat dhe guroret, si dhe sektorin e bujqësisë.

Parandalimi i krijimit të mbetjeve në sektorin e industrisë në Shqipëri vazhdon të pengohet nga një nivel ende i kufizuar i inovacionit dhe përvetësimit të teknologjisë, si dhe të njohurive teknike në vend.³

4.4.1 Përdorimi i teknikave më të mira të disponueshme

Teknikat më të mira të disponueshme (TMD), janë thelbësore për reduktimin e gjenerimit të mbetjeve në proceset industriale. Ato përfaqësojnë metodat, praktikat dhe teknologjitë më efektive dhe të përparura për minimizimin e ndikimit mjedisor, përfshirë mbetjet. TMD-të promovojnë procese me efikasitet të lartë të burimeve, duke reduktuar konsumin e lëndëve të para dhe prodhimin e mbetjeve në burim, si dhe duke reduktuar krijimin e mbetjeve.

TMD-të do të shërbejnë si bazë për lëshimin e lejeve mjedisore të cilat do të përcaktojnë detyrimet e operatorëve për të minimizuar ndikimin mjedisor, përfshirë krijimin e mbetjeve, emetimet, si dhe përdorimin e burimeve. Proceset që preken nga TMD-të, lidhen me prodhimin industrial, nxjerrjen e mineraleve, prodhimin, aktivitetet e ndërtimit dhe shembjes.

Promovimi i reduktimit të substancave të rrezikshme të produktet, përfshin zbatimin e rregulloreve përkatëse, futjen e alternativave inovative të sigurta, si dhe ndërgjegjësimin e konsumatorëve, në përputhje me kërkesat e BE-së për transparencën kimike, duke përfshirë rregulloret REACH-in (regjistrimi, vlerësimi, autorizimi dhe kufizimi i kimikateve) dhe RoHS-in (kufizimi i substancave të rrezikshme). Kjo qasje e integruar do të mbështesë parandalimin e mbetjeve, do të ndihmojë në mbrojtjen e shëndetit të njeriut dhe mjedisit, si dhe do të nxisë njëkohësisht zhvillimin e tregjeve më të sigurta dhe më të qëndrueshme.

4.4.2 Përvetësimi i teknologjive me efikasitet të lartë të burimeve

Teknologjitë me efikasitet të lartë të burimeve janë thelbësore për parandalimin e mbetjeve në industrinë e përpunimit, pasi ato mundësojnë një prodhim më të pastër dhe më të qëndrueshëm, reduktojnë vëllimin e mbetjeve të gjeneruara dhe fuqizojnë ekonominë qarkulluese. Teknologjitë e sipërcituara do të optimizojnë përdorimin e lëndëve të para, duke

³ Ripërdorimi dhe Riparimi në një Ekonomi Qarkulluese dhe Sociale, Përmbledhje Politikash nga Platforma e Mësimin të Politikave mbi Mjedisin dhe Eficiencën e Burimeve, Interreg Europe, dhjetor 2022 (burimi origjinal në: <https://rrreuse.org>).

minimizuar mbetjet gjatë proceseve të prodhimit dhe duke ulur sasinë e mbetjeve që krijohen. Gjithashtu, ato do të lehtësojnë rikuperimin e materialeve të vlefshme brenda ciklit të prodhimit, duke lejuar ripërdorimin dhe riciklimin, e rrjedhimisht edhe akumulimin e mbetjeve.

4.4.3 Reduktimi i krijimit të mbetjeve dhe i ndikimit mjedisor nga sektori i ndërtimit

Ripërdorimi paraqet potencial të lartë në sektorin e ndërtimit, me përfshirjen e materialeve të rikuperuara nga punimet e shembjes në projektet e reja të ndërtimit ose rinovimit. Për të nxitur këtë qasje, autoritetet publike do të hartojnë kritere dhe kushte të posaçme në kuadrin rregullator të parandalimit të krijimit të mbetjeve, për nxitjen e përgatitjes për ripërdorim të mbetjeve nga ndërtimi dhe shembjet. Kjo do të realizohet përmes një sërë masash, duke përfshirë:

- Zbatimin e praktikave selektive të shembjes në kantieret e ndërtimit;
- Vendosjen e objektivave për përgatitjen për ripërdorim, riciklimin dhe forma të tjera të rikuperimit të materialeve të mbetjeve jo të rrezikshme nga ndërtimi dhe shembjet;
- Hartimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve për projektet e reja të ndërtimit;
- Zhvillimin e standardeve të cilësisë për materialet e ricikluara të ndërtimit;
- Nxitjen e përdorimit të materialeve të ricikluara të ndërtimit në proceset e prokurimit publik për projektet e mëdha infrastrukturore.

4.5 Parandalimi i shpërdorimit të ushqimit, promovimi i rishpërndarjes së ushqimit dhe arritja e reduktimit të përgjithshëm të mbetjeve bio.

Parandalimi i krijimit të mbetjeve ushqimore përbën një nga sfidat më të rëndësishme që ka marrë vëmendje të madhe, si në Evropë, ashtu edhe në nivel global. OZHQ.12.3 parashikon që mbetjet ushqimore për frymë, të përgjysmohen deri në vitin 2030, si në nivel të shitjes me pakicë ashtu edhe të konsumatorit, duke reduktuar humbjet e ushqimit përgjatë zinxhirëve të prodhimit dhe furnizimit. Pavarësisht përpjekjeve ndërkombëtare, mbetjet organike mbeten kategoria më e madhe e mbetjeve të depozituara në landfillet bashkiake. Si rezultat, landfillimi është burimi i tretë më i madh i emetimeve të metanit në nivel global.⁴

4.5.1 Reduktimi i mbetjeve ushqimore në prodhimin primar, përpunimin, shitjen me pakicë, shërbimet ushqimore dhe familjet.

Mbetjet ushqimore janë një shqetësim i madh i sigurisë globale ushqimore ashtu edhe për menaxhimin efektiv mjedisor. Në vitin 2020, BE-ja miratoi strategjinë “Nga ferma në pirun” si pjesë e Marrëveshjes së Gjellbër Evropiane⁵. Strategjia u përqendrua në fusha konkrete të menaxhimit me efikasitet të humbjes dhe shpërdorimit të ushqimit, sigurimit të prodhimit të qëndrueshëm të ushqimit, shitjes me shumicë dhe pakicë, mikpritjes dhe shërbimeve ushqimore, si dhe promovimin e konsumit të qëndrueshëm të ushqimit.

Parandalimi i krijimit të mbetjeve ushqimore është më i qëndrueshëm ekonomikisht sesa trajtimi i mbetjeve. Për këtë arsye, masat duhet të fokusohen në parandalimin dhe reduktimin e mbetjeve ushqimore, nga prodhimi primar dhe përpunimi tek shitja me pakicë dhe shpërndarjet e tjera të ushqimit dhe deri te familjet.

Një seri masash mund të ndikojnë drejtpërdrejt në reduktimin e mbetjeve ushqimore në faza të ndryshme të prodhimit, shpërndarjes dhe konsumit të ushqimit. Parashikimi i mirë, si dhe inventarët e saktë të ushqimeve do të rrisin ndjeshëm përmirësimin e zinxhirit të furnizimit me ushqim. Parandalimi i krijimit të mbetjeve ushqimore në familje do të kërkojë, gjithashtu, një nivel të lartë ndërgjegjësimi, si te qytetarët, ashtu edhe te bizneset.

Duke qenë se çështja e mbetjeve ushqimore për nga rëndësia, kërkon përgjithësisht masa specifike, shumica e vendeve në BE kanë zhvilluar programe kombëtare për parandalimin dhe reduktimin e mbetjeve ushqimore, të bazuara në studime gjithëpërfshirëse gjatë gjithë zinxhirit

⁴ <https://w.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>

⁵ https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

të prodhimit. Identifikimi i boshllëqeve në këtë drejtim do të jetë një prioritet kyç për Shqipërinë, për të arritur reduktimin e ndjeshëm të sasisë së krijimit të mbetjeve ushqimore.

4.5.2 Dhurimi i ushqimeve

Dhurimin dhe rishpërndarja e ushqimit janë mekanizma të rëndësishëm për reduktimin e mbetjeve ushqimore. Lehtësimi i dhurimit të ushqimit është një fushë prioritare, në planin e veprimit të BE-së për parandalimin e mbetjeve ushqimore. Parandalimi i krijimit të mbetjeve ushqimore synon shmangien e prodhimit të tepërt ushqimor në zinxhirin e furnizimit me ushqim. Megjithatë, në rastin kur ushqimi është i sigurt dhe i përshtatshëm për konsum njerëzor, opsioni i preferuar është që ushqimi të jetë i disponueshëm për njerëzit në nevojë. Edhe pse qëllimi kryesor i dhurimit të ushqimit është të ofrojë ushqim të mirë dhe të shëndetshëm për njerëzit vulnerabël dhe jo të reduktojë mbetjet ushqimore, mundësia e ridrejtimin të produkteve të pashitura të këta marrës, përputhet plotësisht me qëllimet e parandalimit të krijimit të mbetjeve ushqimore.

Për të lehtësuar dhe inkurajuar dhurimin e ushqimit, vende të ndryshme në Evropë kanë investuar, në:

- Rregulloret detyruese: duke kërkuar dhurimin e ushqimit të pashitur nga supermarketet, sektorit të kateringut dhe mikpritjes.
- Elementet ligjore: duke minimizuar rreziqet ligjore dhe përgjegjësinë për dhurimet e ushqimit, aty ku është e mundur.
- Stimujt ekonomikë: duke përjashtuar nga taksat ushqimin e dhuruar.
- Mekanizma organizativë: nëpërmjet ngritjes së grupeve sektoriale të punës për dhurimin e ushqimit, për lehtësimin dhe inkurajimin e dhurimit të ushqimit në Shqipëri, si dhe kryerjen e një studimi mbi pengesat e mundshme ligjore dhe dhurimet ushqimore që kryhen aktualisht.
- Ngritjen e kapaciteteve: organizimi i trajnimeve mbi dhurimet e ushqimit, për punonjësit në sektorët e industrisë ushqimore shitjes me pakicë dhe shërbimit të ushqimit (p.sh. hotele, restorante dhe kafene).

Banka e Ushqimit në Shqipëri është pjesë e Federatës Evropiane të Bankave të Ushqimit. Kjo iu jep bizneseve mundësinë e bashkëpunimit me Bankën e Ushqimit duke mundësuar shpërndarjen në sasi të ushqimit të njerëzit në nevojë. Këto qasje ndihmojnë në devijimin e ushqimit të konsumueshëm nga asgjësimi në landfill dhe të përdoren. Megjithatë, aktualisht, Shqipëria nuk ka një kuadër ligjor dhe rregullator të posaçëm për nxitjen e dhurimeve të ushqimit.

4.5.3 Kompostimi në banesë

Një nga mënyrat më të përballueshme dhe efektive për parandalimin e krijimit të mbetjeve bio në burim, është kompostimi në banesë. Kompostimi është një proces biologjik natyror në të cilin mbetjet organike zbërthehen nga mikroorganizmat dhe shndërrohen në një substancë plehu organik, të ngjashme me humusin dhe të pasur me lëndë ushqyese. Kompostimi në shtëpi kryhet kryesisht në oborret e shtëpive dhe nuk kërkon pajisje të ndërlikuara, por vetëm njohuri bazë dhe këmbëngulje.

Për ta bërë kompostimin në banesë të sigurt dhe efikas ë familjet duhet të kenë njohuri të sakta mbi ndarjen mbetjeve organike për kompostim, si dhe përdorimin e kompostuesit për realizimin e një procesi të sigurt dhe efikas. Për këtë arsye, autoritetet kombëtare dhe vendore do të zhvillojnë fushata ndërgjegjësimi, me materiale edukative dhe trajnime për rritjen e ndërgjegjësimin, si dhe edukimin e njerëzve mbi përdorimin e duhur të kompostuesve. Për më tepër, me qëllim kryerjen e këtij procesi, autoritetet vendore do të sigurojnë dhe dhurojnë kompostues shtëpiakë.

Studimet e fundit mbi përbërjen e mbetjeve bashkiake në Rajonin Jugor të Vlorës konstatuan se mbetjet organike (mbetjet ushqimore dhe mbetjet e gjelbra) ishin fraksioni mbizotërues i mbetjeve bashkiake, 50% deri në 60% të tyre në qytet⁶ dhe deri në 70% në zonat rurale⁷. Këto

⁶ Përgatitja e një Raporti të Rishikuar të “Studimit të Fizibilitetit për Rajonin Jugor të Vlorës, korrik 2020”¹⁶

të dhëna nënvizojnë potencialin e lartë të kompostimit në banesë për të reduktuar ndjeshëm sasinë e mbetjeve organike që përfundojnë në landfillle.

5. Prioritetet e PKPM-së

Bazuar në analizën e seksionit 4, në përshkrimin e fushave të ndërhyrjes, si dhe në vlerësimin e zbatueshmërisë së tyre në kontekstin shqiptar, identifikohen tri prioritet kryesore, së bashku me fushat e përzgjedhura të ndërhyrjes.

Tabela më poshtë paraqet prioritetet e Programit Kombëtar për Parandalimin e Mbetjeve dhe fushat e ndërhyrjes.

Tabela 2. Prioritetet dhe fushat e ndërhyrjes

Prioritet	Fusha e ndërhyrjes
Prioriteti 1. Hartimi i kuadrit rregullator të politikave mbështetëse të parandalimit të krijimit të mbetjeve nëpërmjet bashkëpunimit ndërinstytucional	- Hartimi dhe përmirësimi i kuadrit rregullator për parandalimin e krijimit të mbetjeve; - Përdorimi i fuqisë blerëse së autoriteteve publike; - Udhëheqja me shembull nga autoritetet publike; - Ofrimi i infrastrukturës dhe shërbimeve thelbësore.
Prioriteti 2: Mundësimi i praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit	- Përdorimi i instrumenteve ekonomike për të nxitur praktikatat e parandalimit të krijimit të mbetjeve; - Krijimi i një mjedisi të favorshëm për bizneset dhe konsumatorët për përvetësimin e praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit; - Promovimi i ripërdorimit dhe riparimit.
Prioriteti 3: Adresimi i rrymave specifike me prioritet të mbetjeve	- Reduktimi i mbetjeve organike; - Reduktimi i mbetjeve plastike; - Reduktimi i mbetjeve të ambalazheve; - Reduktimi i mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja.

Prioriteti 1 synon krijimin dhe forcimin e kuadrit rregullator të politikave për parandalimin e krijimit të mbetjeve nën mbikëqyrjen e autoriteteve publike. Si në nivel kombëtar, ashtu edhe në atë vendor, pasja e një kuadri të fortë politikash është thelbësore për mundësimin e një qasjeje sistematike dhe koordinuese në parandalimin e mbetjeve. Përveç kësaj, autoritetet publike do të japin shembullin e tyre, nëpërmjet instrumenteve të prokurimit publik të gjelbër dhe ofrimit të shërbimeve dhe infrastrukturës së nevojshme.

Prioriteti 2 përqendrohet në mundësimin e praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit. Këto ndërhyrje do të krijojnë stimuj për bizneset dhe konsumatorët nëpërmjet përdorimit të masave ekonomike dhe rregullatore, si për reduktimin e mbetjeve në burim ashtu dhe për zgjatjen e jetëgjatësisë së produkteve dhe përdorimin e përgjegjshëm të burimeve. Gjithashtu, me promovimin e ripërdorimit dhe riparimit, këto masa do të kontribuojnë në parandalimin e mbetjeve dhe në forcimin e një ekonomie qarkulluese që i mban produktet dhe materialet, më gjatë në qarkullim.

Prioriteti 3 synon rrymat specifike me prioritet të mbetjeve, ku potenciali i ndikimit në parandalimin e krijimit të mbetjeve është më i lartë. Këto përfshijnë mbetjet organike (mbetje ushqimore dhe të gjelbra), mbetjet plastike, mbetjet nga ambalazhet si dhe mbetjet nga ndërtimi dhe shembja.

Përveç këtyre fushave prioritare, janë identifikuar edhe masa horizontale për zbatimin e tyre. Këto masa përfshijnë:

- Zbatimin e fushatave informuese;
- Zhvillimin e një faqeje në internet, të dedikuar për parandalimin e krijimit të mbetjeve;

- Përdorimin e aplikacioneve të telefonisë dhe platformave *online*, për mbështetjen e nismave të parandalimit të krijimit të mbetjeve.

5.1 Prioriteti 1: Hartimi i kuadrit rregullator të politikave mbështetëse për parandalimin e krijimit të mbetjeve dhe mbikëqyrjes së autoriteteve

Masa 1. Hartimi i Planeve Zonale të Menaxhimit të Mbetjeve me grup masash për parandalimin e mbetjeve

Bazuar në Strategjinë Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve dhe Planin e saj të Veprimit (referuar më poshtë si Strategjia Kombëtare për përditësim në vitin 2026), Planet Zonale të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve (PZMM) do të hartohen për të dhjetë zonat e menaxhimit të mbetjeve në vend. Të gjitha PZMM-të do të përmbajnë një kapitull të veçantë mbi parandalimin e mbetjeve, ku do të përshkruhen të gjitha masat pjesë e planit të veprimit për periudhën përkatëse të zbatimit në përputhje me nevojat dhe karakteristikat e zonës përkatëse të menaxhimit të mbetjeve. Në mënyrë të detyrueshme, planet duhet të përfshijë, gjithashtu, objektiva dhe synime të matshme për përgatitjen për ripërdorimin në të njëjtën linjë me kërkesat kombëtare dhe ato të BE-së.

PZMM-të duhet të miratohen jo më vonë se viti 2028.

Masa 2. Hartimi i Planeve Vendore të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve me grup masash për parandalimin e mbetjeve

Në përputhje me kërkesat e sipërcituara, do të hartohen dhe miratohen edhe Planet Vendore të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve (PVMM). Këto PVMM do të jenë në përputhje me dispozitat e legjislacionit të ri, Strategjinë Kombëtare, si dhe PZMM-të. Ashtu si PZMM-të, planet vendore duhet të përfshijnë një kapitull të veçantë mbi masat për parandalimin e mbetjeve, si dhe objektiva dhe synime të matshme për përgatitjen për ripërdorim. Procesi i hartimit, konsultimit dhe miratimit të PVMM-ve pritet të përfundojë deri në fund të vitit 2030.

Masa 3. Hartimi dhe publikimi i udhëzuesve praktikë për përfshirjen e kriterëve të gjelbra në prokurimin publik

Udhëzimet praktike për përfshirjen e kriterëve të gjelbra në prokurimin publik, të hartuara dhe publikuara nga Agjencia e Prokurimit Publik, për ndjekje dhe zbatim nga autoritetet kontraktore.

Masa 4. Përfshirja e “kriterëve të gjelbra” në prokurimin publik, me qëllim ndikimin sistematik në parandalimin e krijimit të mbetjeve

Formulimi i duhur i kriterëve dhe kërkesave mjedisore në dokumentet e tenderit, promovon parandalimin e mbetjeve që në fazat e hartimit, dorëzimit të ofertave dhe zbatimit të kontratave.

Për sa më sipër kriteret e qëndrueshme të zbatueshme, përfshijnë:

- Përdorimin e materialeve të ricikluara të ndërtimit në kantieret e ndërtimit të financuara nga autoritetet publike.

- Pajisjet dhe furnizimet e zyrave: përparësi u jepet letrës së ricikluar, tonerëve që mund të rimbushen, pajisjeve me efikasitet energjetik me mundësi riparimi.

- Shërbimin e ushqimit, që përfshin shmangien e produkteve plastike njëpërdorimshme, si dhe kërkesat për sisteme kompostimi të mbetjeve organike.

- Veshjet dhe tekstilet, ku përfshihen kërkesat për qëndrueshmëri, për mundësi riparimi dhe ripërdorimi.

- Eventet dhe aktivitetet publike, si p.sh., përdorimi i kontejnerëve të ripërdorshëm, menaxhimi i mbetjeve në vendin e krijimit, si dhe fushata informuese për vizitorët.

Masa 5. Zhvillimi i modeleve për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve bazuar në tipologjitë e ndryshme të ndërtimeve dhe softuerëve për llogaritjen e tarifave të mbetjeve

Qeveria do të asistojë bashkitë, në përdorimin e sistemit PAYT, duke zhvilluar modele për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve bazuar në tipologji të ndryshme ndërtimore në vend (zona me ndërtesa shumëkatëshe, zona me banesa private, zona banimi të përziera etj.). Modelet

do t'u ofrojnë bashkive mënyra organizimi të proceseve të grumbullimit të diferencuar të mbetjeve në territorin e kompetencës, duke mundësuar tarifimin e shërbimeve të menaxhimit të mbetjeve në përputhje me parimin PAYT. Në varësi të tipologjisë ndërtimore të zonës, modelet e përdorura mund të bazohen në parimin e vëllimit dhe/ose peshës së mbetjeve. Pas krijimit të modeleve, do të zhvillohet një softuer i dedikuar, i cili do të ndihmojë bashkitë në përlllogaritjen e tarifave të sakta të mbetjeve për secilin model të zgjedhur, duke siguruar transparencë në tarifim

Masa 6. Zbatimi i parimit “Paguaj sipas hedhjes”

“Paguaj sipas hedhjes” (PAYT) është parimi që ofron nxitje ekonomike në reduktimin e mbetjeve, duke inkurajuar qytetarët të riciklojnë më shumë dhe të reduktojnë krijimin e tyre. Sistemi PAYT, konsiderohet një nga instrumentet ekonomike më efektive për reduktimin e mbetjeve dhe promovimin e konsumit të përgjegjshëm. Zbatimi i tij mundëson vendosjen e tarifave të balancuara të mbetjeve bashkiake, sipas të cilit çdo familje ose biznes, paguan sipas sasisë aktuale të mbetjeve të gjeneruara, në vend të një tarife fikse. Në këtë mënyrë, familjet dhe bizneset do të nxiten të ndajnë sa më shumë mbetje të riciklueshme të jetë e mundur (për të cilat nuk do të paguajnë) dhe do të paguajnë një tarifë mbetjesh vetëm për mbetjet e mbetura të përziera.

Zbatimi i PAYT kërkon ndryshime thelbësore, si në mënyrën e ndarjes së tarifave të mbetjeve bashkiake midis familjeve dhe bizneseve, ashtu dhe në sistemin e grumbullimit të mbetjeve bashkiake. Modeli i grumbullimit në pika të përbashkëta duhet të zëvendësohet gradualisht me përdorimin e koshave/kontejnerëve individualë, duke mundësuar matjen e sasisë së mbetjeve për familje dhe subjekte biznesi.

Paralelisht me zhvillimin e modeleve për grumbullimin e mbetjeve, MM-ja do të iniciojë ndryshimet e nevojshme ligjore për adoptimin e sistemit PAYT, duke mundësuar zbatimin e tarifave të bazuara në peshë dhe/ose vëllim për shërbimet bashkiake të menaxhimit të mbetjeve. Bashkitë do të fillojnë të aplikojnë tarifimin PAYT për familjet dhe subjektet e biznesit, jo më vonë se viti 2029.

Masa 7. Vendosja e modulimit tarifar të PZP-së

Për të rritur ripërdorimin dhe riciklimin e ambalazheve, si dhe për përmbushjen e detyrimeve që burojnë nga përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit, MM-ja do të sigurojë që kontributet financiare të paguara nga prodhuesit, të modulohen në përputhje me riciklueshmërinë e produkteve të tyre të nxjerra në treg.

Tarifat e ekomoduluara të PZP-së për produktet e vendosura në treg, do të bazohen në ndikimin mjedisor të këtyre produkteve, duke marrë parasysh riciklueshmërinë, qëndrueshmërinë, lehtësinë e riparimit dhe potencialin e krijimit të mbetjeve. Në këtë mënyrë, tarifat e ekomoduluara do të shërbejnë si një instrument i rëndësishëm brenda skemave të PZP-së për parandalimin e krijimit të mbetjeve. Prodhuesit do të inkurajohen financiarisht të projektojnë produkte që krijojnë më pak mbetje, që janë më të lehta për t'u ricikluar dhe që kanë jetëgjatësi më të madhe, duke mbështetur kështu drejtpërdrejt parandalimin e krijimit të mbetjeve dhe promovimin e ekonomisë qarkulluese.

Masa 8. Krijimi i skemës së PZP-së për tekstilet

PZP-ja për tekstilet është një politikë që i ngarkon prodhuesit e tekstileve me përgjegjësi gjatë gjithë ciklit jetësor të produkteve të tyre, duke përfshirë grumbullimin, ripërdorimin, riparimin dhe riciklimin e mbetjeve, në mbështetjen drejt një ekonomie qarkulluese. Sipas Direktivës Kuadër të BE-së për Mbetjet, shtetet anëtare duhet të krijojnë skema kombëtare të PZP-së, për të financuar dhe menaxhuar si impiantet e grumbullimit, ashtu dhe ato të ndarjes dhe riciklimit. Ky kalim i përgjegjësisë nga autoritetet publike të prodhuesit, pritët të reduktojë krijimin e mbetjeve tekstile dhe të inkurajojë prodhimin e produkteve më rezistente dhe më të qëndrueshme nga ana mjedisore. Qeveria synon miratimin e skemës së PZP-së për tekstilet,

brenda vitit 2028, duke siguruar krijimin e mekanizmave të nevojshëm për funksionimin efektiv të skemës dhe për mbështetjen e iniciativave për riciklim dhe ripërdorim..

Masa 9. Mbështetja me fonde publike e nismave të parandalimit të krijimit të mbetjeve

Në zbatim të ligjit të ri “Për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve” dhe për krijimin e një mekanizmi financiar të dedikuar, MM-ja do të mbështesë me fonde publike nismat që synojnë parandalimin e krijimit të mbetjeve. Mbështetja me fondet publike e këtyre iniciativave, luan një rol kyç në promovimin e praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të mbetjeve. Financimi publik për parandalimin e mbetjeve do të nxisë inovacionin, do të reduktojë pengesat financiare, do të inkurajojë praktikën më të mira, si dhe do të përshpejtojë kalimin në sisteme të qëndrueshme dhe qarkulluese të menaxhimit të mbetjeve, me përfitime afatgjata mjedisore dhe ekonomike.

5.2 Prioriteti 2: Mundësimi i praktikave të qëndrueshme të konsumit dhe prodhimit

Masa 10. Përfshirja në lejet mjedisore e reduktimit të krijimit të mbetjeve nga ndërmarrjet e mëdha industriale

Ndërmarrjet e mëdha industriale në sektorin e prodhimit dhe përpunimit industrial, të cilat gjenerojnë më shumë se 1000 tonë mbetje në vit, do të hartojnë plane të menaxhimit të mbetjeve, me qëllim nxjerrjen e lëndëve të para dhe reduktimin e mbetjeve përfshirë edhe e sektorin e ndërtimit.

Lejet mjedisore të këtyre ndërmarrjeve do të përfshijnë kërkesa për efikasitetin e burimeve dhe reduktimin e mbetjeve. Kur është e nevojshme, këto kërkesa do të bazohen në dokumentet referuese të Teknikave më të Mira të Disponueshme (TMD), të zhvilluara në përputhje me Direktivën e BE-së, për Emetimet Industriale dhe legjislacionin përkatës shqiptar.

Masa 11. Analiza e fizibilitetit për simbiozën industriale dhe identifikimin e sektorëve kryesorë të prodhimit

Qeveria do të nxisë shkëmbimin e materialeve, ku mbetjet e një biznesi bëhen lëndë e parë për një tjetër, me qëllim reduktimin dhe parandalimin e krijimit të mbetjeve. Për këtë qëllim, Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit do të kryejë një analizë të fizibilitetit për simbiozën industriale dhe do të identifikojë sektorët kryesorë të prodhimit ku mund të arrihet sinergji midis industrive.

Një hap i mëtejshëm do të jetë ofrimi i hapësirave të dedikuara në zonat dhe parqet industriale, si dhe për grupet e ndërmarrjeve që do të përfshihen në simbiozën industriale, për të mundësuar bashkëpunim efektiv dhe përdorim optimal të burimeve.

Masa 12. Forcimi i mekanizmit të monitorimit dhe zbatimit të plan- masave të reduktimit të mbetjeve

Në kuadrin e parandalimit të krijimit të mbetjeve, monitorimi dhe verifikimi janë thelbësorë për të garantuar efektivitetin dhe llogaridhënien në reduktimin e mbetjeve. Ndjekja e progresit ofron të dhëna të sakta mbi nivelet e gjenerimit të mbetjeve, duke lejuar vlerësimin e përmbushjes së objektivave të parandalimit. Nëpërmjet monitorimit verifikohen si strategjitë e suksesshme të parandalimit të krijimit të mbetjeve, ashtu dhe ato që paraqesin nevojë për përshtatje ose përmirësim. Struktura përgjegjëse inspektuese në fushën e mjedisit (SPIM do të fuqizohet me kapacitete të qarta dhe burime financiare për auditimin e përputhshmërisë, duke përfshirë verifikimin e planeve për reduktimin e mbetjeve të bizneseve, vlerësimin e zbatimit të masave për reduktimin e mbetjeve etj.). Gjithashtu, kjo strukturë do të sigurojë përgjegjësi të lartë dhe efektivitet në drejtim të vënies së gjobave ose pezullimeve të licencave për shkelësit.

Masa 13. Promovimi i teknologjive me efikasitet të lartë të përdorimit të burimeve në industrinë përpunuese, duke u dhënë përparësi ushqimit, tekstileve dhe prodhimit të produkteve plastike

Forma aktuale “lineare” e funksionimit të industrisë, ku lëndët e para nxirren, përpunohen në mallra dhe në fund hidhen si mbetje ose shkaktojnë emetime, do të rishikohet me qëllim

përmbushjen e objektivave të parandalimit të krijimit të mbetjeve, rritjen e përdorimit të materialeve të ricikluara, rritjen e efikasitetit të burimeve të përdorura si dhe zgjatjen e jetëgjatësisë së produkteve.

Qeveria shqiptare do të mbështesë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme të industrisë përpunuese, për përdorimin e teknologjisë me efikasitet të lartë të burimeve, duke ofruar:

- Grante ose subvencione të drejtpërdrejta, për të kompensuar kostot e blerjes dhe të zbatimit të teknologjive të reja, me efikasitet të lartë të shfrytëzimit të burimeve;
- Kredi me interes të ulët ose linja kredie të orientuara posaçërisht drejt investimeve në teknologjitë e pastra;
- Mekanizma financimi, dhe teknologji inovative, për rritjen e konkurrueshmërisë së bizneseve shqiptare.

Kjo masë synon të përmirësojë efikasitetin e burimeve, të reduktojë mbetjet dhe emetimet, si dhe të mbështesë zhvillimin e një ekonomie qarkulluese në industrinë shqiptare.

Masa 14. Forcimi i kërkesave të konformitetit për mallrat e importuara nga vendet joanëtare të BE-së

Masa synon të forcojë kërkesat e konformitetit për produktet me rrezik të lartë të importuara nga vendet joanëtare të BE-së, duke vendosur detyrimin për importuesit që të paraqesin deklarata konformiteti ose Pasaportë Digjitale të Produktit për Shqipërinë, të përgatitur paraprakisht dhe të lexueshme nga pajisjet elektronike. Dokumenti vërteton përputhshmërinë e produktit me kriteret e qëndrueshmërisë të zbatueshme në tregun shqiptar, përfshirë jetëgjatësinë, riparueshmërinë, përmbajtjen e materialeve dhe identifikimin e substancave të rrezikshme, me synim parandalimin e gjenerimit të mbetjeve.

Masa 15. Përcaktimi i ndalimit ligjor për përdorimin e praktikave të vjetërimit të planifikuar

Ndalimi ligjor për vjetërimitin e planifikuar, kontribuon ndjeshëm në një ekonomi më të qëndrueshme dhe me efikasitet më të lartë të burimeve, duke fuqizuar konsumatorët dhe duke nxitur inovacionin në projektimin e produkteve. Si rezultat i kësaj mase rregullatore, produktet do të projektohen për të pasur jetëgjatësi më të madhe, duke reduktuar nevojën për blerje të reja, si dhe duke ulur krijimin e mbetjeve. Përveç kësaj, konsumatorët do të përfitojnë produkte më të qëndrueshme dhe të riparueshme, duke nxitur sjellje të përgjegjshme blerjeje dhe duke reduktuar ndikimin në mjedis.

Masa 16. Hyrja në fuqi e ndalimit ligjor për asgjësimin e mallrave stok të pashitura

Rregullat e BE-së për produktet e qëndrueshme adresojnë problematika mjedisore të asgjësimit të produkteve të pashitura të konsumit, duke ndaluar shkatërrimin e veshjeve, aksesoreve dhe këpucëve të pashitura. Për të garantuar proporcionalitetin e masave të ndërmarra, të parashikohen përjashtime për rastet kur produkte të tilla nuk mund të përdoren më dhe duhet të dorëzohen në impiantet e riciklimit ose impiantet e tjera të trajtimit të mbetjeve. Kjo masë, e bazuar në ndalimin ligjor të përdorimit të praktikave të vjetërimit të planifikuar, do të zbatohet nëpërmjet aktit nënligjor që ndalon shkatërrimin e këtyre mallrave, përveç rasteve kur ato janë të papërdorshme dhe kërkojnë riciklim. Zbatimi i saj, është me kosto efektive dhe me ndikim të lartë, duke dërguar një sinjal të qartë në treg dhe duke adresuar drejtpërsëdrejti problemin themelor sistematik brenda zinxhirit të furnizimit.

Masa 17. Prezantimi i detyrimeve të “së drejtës për riparim”

E drejta për riparim do të mbështetet, gjithashtu, në ndalimin ligjor të përdorimit të praktikave të vjetërimit të planifikuar. Detyrimi i ri do të sigurojë që prodhuesit të ofrojnë shërbime riparimi në kohë dhe me kosto efektive, si dhe të informojnë konsumatorët rreth të drejtave të tyre për riparim. Ky detyrim do të zbatohet si për mallrat e prodhuara në Shqipëri, ashtu dhe për ato të importuara. Mallrat e riparuar gjatë garancisë do të përfitojnë nga një zgjatja njëvjeçare e garancisë ligjore, duke nxitur konsumatorët të zgjedhin praktikat e riparimit

në vend të riblerjes së produkteve. Për më tepër, pasi të ketë skaduar garancia ligjore, prodhuesi do të jetë i detyruar të riparojë produktet e zakonshme shtëpiake, duke siguruar që shërbimet e riparimit të jenë të disponueshme dhe të arritshme për konsumatorët gjatë gjithë jetës së produktit.

Masa 18. Ngritja e qendrave të riparimit dhe ripërdorimit

Qendrat e riparimit dhe e ripërdorimit janë hapësira të specializuara të projektuara për rritjen e jetëgjatësisë së sendeve shtëpiake përmes riparimit, restaurimit dhe ripërdorimit. Ato do të veprojnë në forma të ndryshme organizative dhe ligjore, duke përfshirë ndërmarrje bashkiake, struktura komunitare, ndërmarrje sociale, iniciativa private ose partneritete publike-private. Këto qendra kanë të përbashkët qëllimin e reduktimit të mbetjeve, parandalimit të asgjësimit të panevojshëm, si dhe promovimin e konsumit të qëndrueshëm.

Autoritetet vendore, në bashkëpunim me AKEM-in, do të mundësojnë krijimin e qendrave të riparimit dhe ripërdorimit. Krijimi i qendrave të riparimit dhe ripërdorimit në vende të posaçme, do të formojë sjelljet e qëndrueshme dhe do të lehtësojë aksesin e qytetarëve në shërbime të tilla. Këto qendra mund të projektohen edhe si tregje të përkohshme. Autoritetet bashkiake do të konkretizojnë mbështetjen e aktiviteteve të qendrave të ripërdorimit logjistikisht dhe organizativisht, duke ofruar hapësira të posaçme, si dhe duke promovuar përparësitë e ripërdorimit. Krijimi i qendrave të riparimit dhe të ripërdorimit do të realizohet nëpërmjet partneriteteve me organizatat jofitimprurëse dhe vullnetare.

Masa 19. Ngritja e qendrave publike për huazimin dhe shkëmbimin e mallrave të përdorura

Qendrat për huazimin dhe shkëmbimin e mallrave promovojnë praktika shoqërore dhe mjedisore me interes, të cilat synojnë rritjen e jetëgjatësisë së mallrave të konsumit dhe parandalimin e asgjësimit të tyre si mbetje. Këto iniciativa kombinojnë elemente të konsumit të qëndrueshëm, me pjesëmarrjen e komunitetit dhe edukimit mjedisor. Ato realizohen në formën e eventeve, ku qytetarët mund të sjellin sendet e tyre të mirëmbajtura, por të panevojshme dhe t'i shkëmbejnë ato me pjesëmarrës të tjerë.

Bashkitë do të mbështesin dhe inkurajojnë krijimin e qendrave të shkëmbimit dhe huazimit, duke siguruar ambiente ose hapësira të përshtatshme, si dhe duke ofruar mbështetje logjistike dhe komunikimi/shkëmbimi për aktivitetet e huazimit dhe shkëmbimit të mallrave të përdorura.

Masa 20. Promovimi i krijimit të qendrave të huazimit dhe shkëmbimit të produkteve të përdorura, midis njerëzve

Në ekonominë moderne të ndarjes, përdoruesit shpesh zgjedhin të mos e zotërojnë vetë një produkt, por ta ndajnë atë me përdorues të tjerë, për shembull përmes marrjes me qira të një produkti. Kjo mënyrë, mundëson që të konsumohen më pak burime, të gjenerohen më pak mbetje dhe produkti të përmbushë qëllimin e tij.

Bashkitë do të krijojnë bashkëpunime me organizatat joqeveritare, grupet lokale të iniciativave, si dhe ndërmarrjet sociale për rritjen e fushëveprimit dhe ndikimit në politikëbërjen e menaxhimit të mbetjeve. Bashkitë nëpërmjet partneritetit me rrjetet vullnetare do të krijojnë qendra të huazimit dhe ripërdorimit të ashtuquajtura “magazina veglash”, ku përdoruesit do të mund të marrin me qira për periudha të caktuara kohore, mjete ose vegla të ndryshme pune, si trapanë, sharra etj.

Masa 21. Ngritja e rrjetit të shërbimeve për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve të mbetjeve të vëllimshme me qëllim ripërdorimin e tyre

Në të gjitha qytetet kryesore të Shqipërisë, do të ngrihet një rrjet shërbimesh publike për grumbullimin e mbetjeve bashkiake. Përveç rrymave të tjera të mbetjeve, familjet do të kenë mundësinë të depozitojnë edhe mbetjet e vëllimshme, pa pagesë. Gjithashtu, bashkitë do të ngrenë shërbimet e grumbullimit në vend për familjet, ku pagesat do të kryhen për metër kub

vëllim. Pas grumbullimit, mbetjet e vëllimshme do të transportohen në qendrat e riparimit për t'u përgatitur për ripërdorim.

Masa 22. Ndërtimi i çezmave me ujë të pijshëm në hapësirat publike

Instalimi i çezmave të ujit të pijshëm në hapësirat publike krijon komunitete më të shëndetshme, më të qëndrueshme dhe më gjithëpërfshirëse, duke reduktuar ndikimin mjedisor nga përdorimi i plastikës. Përdorimi i çezmave redukton konsumin e shisheve plastike njëpërdorimshme dhe ndikon në uljen e ndotjes nga mbetjet plastike.

Masa do të synojë mirëmbajtjen e çezmave ekzistuese, si dhe ndërtimin e atyre të reja me ujë të pijshëm në hapësirat publike, me qëllim reduktimin e përdorimit të ujit të ambalazhuar dhe gjenerimin e mbetjeve të ambalazhit.

Masa 23. Kufizimi i reklamave dhe postës pa adresë

Në sektorin familjar, reklamat dhe postat pa adresë, të cilat përbëjnë një burim të rëndësishëm të krijimit të mbetjeve të letrës, do të reduktohen përmes strategjisë së tipit “*opt-out*” (tërheqje nga lista e marrësve). Qytetarët do të kenë mundësinë e refuzimit të marrjes së postës së këtij lloji, duke vendosur afishe “Jo” në kutitë postare.

Autoritetet publike në Shqipëri, do të përkrahin kufizimin e reklamave dhe postës pa adresë, nëpërmjet: afishimit “Jo” në kutinë postare, për familjet që nuk dëshirojnë të marrin postë pa adresë; si dhe kushtëzimit në dërgimin e postës pa adresë në kutitë që nuk kanë të ngjitur një afishe “Po”.

5.3 Adresimi i rrymave specifike prioritare të mbetjeve

5.3.1 Mbetjet organike

Masa 24. Kryerja e studimeve të thelluar përgjatë zinxhirit prodhues të mbetjeve ushqimore

Bazuar në vendimin e deleguar të Komisionit të BE-së të vitit 2019⁸, sasia e mbetjeve ushqimore të gjeneruara në një vit të plotë kalendarik, do të matet çdo katër vjet për të pasur një tregues të saktë të sasive të mbetjeve ushqimore për secilën fazë të zinxhirit të furnizimit me ushqim. Studimi i thelluar do të mbulojë fazat e mëposhtme të zinxhirit të furnizimit me ushqim, për:

- prodhimin primar;
- përpunimin dhe prodhimin;
- shpërndarjen me pakicë dhe shpërndarjen tjetër të ushqimit;
- restorantet dhe shërbimet ushqimore;
- familjet.

Vlerësimi i sasive të mbetjeve ushqimore përgjatë gjithë zinxhirit të furnizimit me ushqim do të mbështesë politikat e parandalimit të krijimit të mbetjeve ushqimore. Bazuar në studimin e thelluar, do të zhvillohet programi kombëtar i parandalimit dhe reduktimit të humbjeve në ushqim, ku do të vendoset objektivi i matshëm i reduktimit të mbetjeve ushqimore në nivel shitjeje me pakicë dhe në nivel konsumatori, deri në vitin 2035.

Masa 25. Zhvillimi i Programit Kombëtar për Parandalimin dhe Reduktimin e Humbjeve nga ushqimi

Hartimi i programit kombëtar për parandalimin dhe reduktimin e humbjeve ushqimore, do të mbulojë të gjitha fazat e zinxhirit ushqimor, përfshirë prodhimin primar, përpunimin dhe prodhimin, shitjen me pakicë, si dhe shpërndarjen. Programi kombëtar i sipërpërmendur, do të zhvillohet si program ndërsektorial midis Ministrisë së Mjedisit dhe Ministrisë së Bujqësisë

⁸ Vendimi i deleguar i Komisionit (BE) 2019/1597, i 3 majit 2019, që plotëson direktivën 2008/98/KE të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, në lidhje me një metodologji të përbashkët dhe kërkesat minimale të cilësisë për matjen uniforme të niveleve të mbetjeve ushqimore.

dhe Zhvillimit Rural, si dokument më vete ose i integruar me Strategjinë e re për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural.

Masa 26. Zhvillimi i planeve vendore për parandalimin e shpërdorimit të ushqimit

Masa do të parashikojë përgatitjen dhe zbatimin e planeve vendore që synojnë parandalimin e mbetjeve ushqimore në njësitë dhe ndërmarrjet/shërbimet sociale, shëndetësore, arsimore, bashkiake, si dhe tregjet bashkiake ku gjenerohen mbetje ushqimore. Në zbatim të programit, të gjitha njësitë vendore që gjenerojnë mbetje ushqimore do të hartojnë plane dhe do të zbatojnë masat përkatëse.

Masa 27. Nënshkrimi i marrëveshjeve vullnetare me shërbimet e kateringut për reduktimin e mbetjeve ushqimore

Me qëllim reduktimin e mbetjeve ushqimore, si për rastin e marrëveshjeve vullnetare me bizneset për reduktimin e përdorimit të plastikës, bashkitë do të nënshkruajnë marrëveshje vullnetare me shërbimet e kateringut. Këto marrëveshje do të përdoren fillimisht për trajtimin e sfidave të reja mjedisore, derisa të hyjnë në fuqi, kërkesat ligjore të përhershme.

Gjithashtu, për të promovuar masat për parandalimin e mbetjeve, bashkitë do t'u ofrojnë hoteleve, restoranteve dhe shërbimeve të kateringut “ekoetiketa” ose “ekocertifikata”, për t'i bërë ato të dallueshme për qytetarët.

Masa 28. Promovimi i kompostimit në banesë

Kompostimi në banesë kontribon ndjeshëm në uljen e sasisë totale të mbetjeve shtëpiake, duke reduktuar peshën dhe vëllimin e mbetjeve të hedhura dhe rrjedhimisht kostot e menaxhimit të mbetjeve bashkiake. Materiali organik i kompostuar mund të përdoret më pas në oborre, në kopshte ose për bimësinë e brendshme duke krijuar përfitime mjedisore dhe ekonomike për qytetarët.

Masa parashikon promovimin e kompostimit në banesë nga autoritetet vendore, veçanërisht për familjet që jetojnë në shtëpi private dhe në zonat rurale të vendit. Me zbatimin e PAYT-it, bashkive iu rekomandohet ofrimi i një tarife të reduktuar për familjet që bëjnë kompostim në shtëpi. Për këtë qëllim, bashkitë do të krijojnë dhe zbatojnë procedura për monitorimin e përdorimit aktual të kompostuesve familjarë.

5.3.2 Mbetjet plastike

Masa 29. Miratimi i masave rregullatore për reduktimin e plastikës njëpërdorimshme

Qeveria do të përcaktojë kërkesa të reja për përmirësimin ligjor të ndotjes së shkaktuar nga produktet plastike njëpërdorimshme. Këto masa do të përfshijnë kufizime të qarta në tregtimin e këtyre produkteve, vendosjen e objektivave për uljen e konsumit dhe kërkesa të detyrueshme për përdorimin e modeleve të ripërdorimit dhe rimbushjes, si dhe po ashtu masa të tjera të përshtatshme për të reduktuar përdorimin e plastikës njëpërdorimshme.

Masa 30. Nënshkrimi i marrëveshjeve vullnetare me bizneset për reduktimin e plastikës njëpërdorimshme

Përgjatë viteve 2020–2024, u zbatua iniciativa “Zona pa plastikë” (*Low Plastic Zone*), e cila synonte inkurajimin e bizneseve për të reduktuar përdorimin e plastikës njëpërdorimshme, për të promovuar alternativa të ripërdorshme dhe për të mbështetur praktika të qëndrueshme⁹.

Në vijim të kësaj iniciative, bashkitë do të nënshkruajnë marrëveshje vullnetare me bizneset, me qëllim marrjen e masave konkrete për reduktimin e përdorimit të artikujve plastike (veçanërisht ata plastikë njëpërdorimshme), si dhe ambalazhet plastike në shërbimet e tyre. Si alternativë, etiketimi “Zona pa plastikë” mund të vijojë të përdoret, me kusht marrjen e pëlqimit nga propozuesi fillestar i iniciativës.

Masa 31. Ndalimi i përdorimit të enëve dhe kontejnerëve plastikë njëpërdorimshme në godinat e administratës publike

⁹ Zbatuar nga *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*.

Institucionet shtetërore, organizatat publike, si dhe autoritetet vendore do të jenë liderët e zbatimit të modeleve të konsumit të qëndrueshëm, duke u bërë shembull për reduktimin e përdorimit të produkteve plastike njëpërdorimshme. Në këtë kuadër ato do të ndalojnë përdorimin e këtyre produkteve plastike njëpërdorimshme në të gjitha godinat e administratës publike, brenda një periudhe kohore jo më vonë se viti 2027.

Autoritetet publike nëpërmjet masave administrative, do të kufizojnë dhe madje do të ndalojnë ku është e nevojshme, përdorimin e produkteve plastike njëpërdorimshme në godinat e administratës publike dhe atyre të ndërmarrjeve publike. Përveç kësaj do të miratojnë edhe rregulla të përgjithshme për zhvillimin e eventeve “pa plastikë” në ambientet e tyre.

Masa 32. Ndalimi i përdorimit të enëve dhe i kontejnerëve plastikë njëpërdorimshme në eventet publike

Për sa u përket eventeve publike, masa do të zbatohet fillimisht si ndalim i përdorimit të produkteve plastike njëpërdorimshme, gjatë eventeve të organizuara nga autoritetet vendore. Më pas, ndalimi do të shtrihet për të gjitha eventet publike, sipas territorit të përkatësisë, ndërsa në planin afatgjatë, do të synohet vetëm përdorimi i produkteve të ripërdorshme për të gjitha eventet publike.

5.3.3 Mbetjet e ambalazhit

Masa 33. Vendosja e detyrimeve në lidhje me ambalazhin e ripërdorshëm

Operatorët ekonomikë që reklamojnë ambalazhe të ripërdorshme në Shqipëri, do të krijojnë sisteme për lehtësimin e ripërdorimit dhe do të marrin masa për nxitjen e grumbullimit të ambalazheve të ripërdorshme.

Masa 34. Vendosja e detyrimeve në lidhje me sistemet e ripërdorimit

Operatorët ekonomikë që përdorin ambalazhe të ripërdorshme do të marrin pjesë në një ose më shumë sisteme ripërdorimi, duke u siguruar që këto sisteme, plotësojnë kriteret e specifikuar në pjesën A të shtojcës VI të rregullores (BE) 2025/40 për ambalazhet dhe mbetjet e ambalazheve.

Masa 35. Vendosja e detyrimeve për rimbushjen e ambalazheve të ripërdorura

Operatorët ekonomikë që ofrojnë rimbushje produktesh, do të informojnë konsumatorët rreth procedurave specifike të rimbushjes, duke përfshirë llojet e kontejnerëve të lejuar, standardet e higjienës që duhen zbatuar, si dhe përgjegjësinë e përdoruesit përfundimtar mbi shëndetin dhe sigurinë gjatë përdorimit të kontejnerëve që rimbushen.

Operatorët do të sigurohen që ambalazhet dhe enët e disponueshme në stacionet e rimbushjes, të jepen falas, vetëm nëse plotësojnë kërkesa të caktuara ose janë pjesë e një skeme depozitim-kthimi. Operatorët nuk do të mbajnë përgjegjësi për problemet e higjienës ose të sigurisë ushqimore që mund të lindin nga përdorimi i enëve të furnizuara nga përdoruesi përfundimtar. Në rastin e distributorëve me sipërfaqe shitjeje mbi 400 m², do të bëhen përpjekje për të dedikuar të paktën 10% të hapësirës së disponueshme për stacione të rimbushjes, për produkte ushqimore dhe joushqimore.

Masa 36. Vendosja e detyrimeve për rimbushjen e ambalazheve të ripërdorura në sektorin e ushqimit që merret me vete (take-away)

Shitësit me pakicë që operojnë brenda sektorit HoReCa në Shqipëri, të cilët ofrojnë pije të nxehta ose të ftohta dhe/ose ushqime të gatshme dhe të ambalazuara për t'u marrë me vete, do të krijojnë sisteme që lejojnë konsumatorët të sjellin enët e tyre për rimbushje. Në rastin kur klientët sjellin mbrapsht enët e tyre, shitësit me pakicë do t'i shesin produktet e tyre me të njëjtin çmim dhe në kushte po aq të favorshme sa ato për të njëjtin produkt me ambalazh njëpërdorimshme. Ata do të informojnë klientët në pikat e shitjes, lidhur me disponueshmërinë e produkteve me enë që rimbushen të sjella nga konsumatori, duke përdorur shenja ose njoftime të qarta dhe lehtësisht të lexueshme.

Masa 37. Vendosja e opsionit të ofertës së ripërdorimit për sektorin e ushqimit që ambalazhohet me vete (take-away)

Shitësit me pakicë që operojnë brenda sektorit HoReCa dhe që ofrojnë pije të nxehta, të ftohta ose ushqime të gatshme dhe të ambalazuara për t'u marrë me vete, do t'u ofrojnë klientëve mundësinë e zgjedhjes së produkteve të ambalazuara në enë të ripërdorshme, përmes një sistemi të dedikuar ripërdorimi. Shitësit me pakicë do të afishojnë njoftime me shenja të qarta dhe lehtësisht të lexueshme në pikat e shitjes, me qëllim informimin e klientëve rreth disponueshmërisë së produkteve në ambalazhe të ripërdorshme. Gjithashtu, ata do të jenë të detyruar të shesin të paktën 10% të produkteve në formate ambalazhi të ripërdorshme, ndërsa produktet e shitura në enë të ripërdorshme do të ofrohen me të njëjtin çmim, si dhe në kushte të krahasueshme me ato në ambalazhe njëpërdorimshme.

5.3.4 Mbetjet nga ndërtimi dhe shembja

Masa 38. Vendosja e objektivave të përgatitjes për ripërdorim, riciklim dhe rikuperim të materialeve të tjera për mbetjet jo të rrezikshme nga ndërtimi dhe shembja

Përcaktimi i objektivave për përgatitjen për ripërdorim dhe riciklim të mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja (MNS), është hap thelbësor për rritjen dhe nxitjen e përdorimit të tyre të qëndrueshëm. Në përputhje me dispozitat e DKM-së, do të merren masa parandaluese për depozitim të MNS në landfille. Objektivat për përgatitjen, ripërdorimin, riciklimin dhe rikuperimin e materialeve të tjera të MNS-së jo të rrezikshme, do të transpozohen nëpërmjet aktit nënligjor përkatës mbi menaxhimin e mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja, deri në fund të vitit 2026. Këta objektiva do të zbatohen edhe për objektet e veçanta të ndërtimit dhe shembjes, ndërsa realizimi i tyre do të monitorohet në nivel bashkiak dhe kombëtar.

Masa 39. Vendosja e standardeve të cilësisë për materialet e ndërtimit të ripërdorshme dhe të riciklueshme

Ministria e Mjedisit do të kërkojë hartimin e standardeve të cilësisë për MNS-të e ricikluara nga mbetjet e ndërtimit dhe shembjes brenda një afati të mesëm kohor. Qëllimi është të sigurohet që materialet e ricikluara të jenë të qëndrueshme, të sigurta dhe konkurruese në treg, duke nxitur përdorimin e tyre në sektorin e ndërtimit. Standardet e cilësisë për materialet e ndërtimit të ricikluara do të jenë pjesë e vendimit të Këshillit të Ministrave mbi menaxhimin e MNS-ve.

Masa 40. Vendosja e kërkesave për shembjen selektive (pjesore) në vendet e ndërtimit

Shembja selektive është metoda e çmontimit të një ndërtese, duke i hequr pjesë të ndryshme dhe ruajtur të tjerat, ndryshe nga shembja tradicionale, e cila zakonisht përfshin shembjen e plotë. Shembja selektive gëzon përfitime mjedisore dhe ekonomike dhe përfshin rikuperimin e materialeve ndërtimore, reduktimin e mbetjeve, si dhe zvogëlimin e gjurmës së karbonit. Ripërdorimi i materialit, si dhe riciklimi si opsion i dytë, konsumon më pak energji dhe rrit jetëgjatësinë e materialit.

Qeveria do të hartojë kuadrin ligjor për shembjen selektive të ndërtimeve me qëllim largimin dhe trajtimin e sigurt të substancave të rrezikshme, si dhe lehtësimin e ripërdorimit dhe riciklimit me cilësi të lartë, nëpërmjet zhvendosjes selektive të materialeve. Kjo masë do të jetë në përputhje me politikat e reja qeveritare mbi ekonominë qarkulluese dhe efikasitetin e burimeve, ku materialet nga sektori i ndërtimit mbeten në qarkullim.

Masa 41. Vendosja e kërkesave për zhvillimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve në projektet dhe lejet e reja të ndërtimit

Në projektet dhe lejet e ndërtimit, me sipërfaqe mbi 500 m² do të zbatohen kërkesat për zhvillimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve. Përfshirja e planit të posaçëm për menaxhimin e MNS-ve, do të bëhet pjesë e procedurës për lëshimin e lejes së ndërtimit dhe do të kontrollohet e zbatohet nga autoritetet vendore. Vendimi i Këshillit të Ministrave mbi menaxhimin e MNS-ve do të rishikohet duke përfshirë kërkesat për menaxhimin e MNS-ve.

Masa 42. Përfshirja e kërkesave për përdorimin e materialeve të ndërtimit të ripërdorura dhe të ricikluara në prokurimin publik të projekteve të mëdha infrastrukturore

Në prokurimin publik të projekteve të mëdha infrastrukturore si dhe në vendimin e Këshillit të Ministrave për menaxhimin e MNS-ve, deri në fund të vitit 2026, do të përfshihen në aktet nënligjore të Ministrisë së Mjedisit, ku të referohet ligji i prokurimit publik, kërkesat për përdorimin e materialeve të ndërtimit të ricikluara MNS.

5.4 Masat horizontale

Qytetarët duhet të jenë të mirinformuar dhe të pajisur me njohuritë dhe mjetet e duhura, për ndryshimin e sjelljeve, si dhe reduktimin e sasisë së mbetjeve që gjenerojnë. Më poshtë jepet përshkrimi i tri masave horizontale, ku do të mbështetet zbatimi i masave prioritare sipas rëndësisë.

Masa 43. Zhvillimi i fushatave informuese

Ndërgjegjësimi dhe angazhimi i qytetarëve është një nga parakushtet kryesore për parandalimin efektiv të mbetjeve. Rrënjësia e sjelljeve të konsumit të qëndrueshëm, ripërdorimit, si dhe reduktimit të mbetjeve nga ndërtimi, realizohet përmes masave sistematike edukative dhe informuese, të zbatuara në nivel lokal dhe kombëtar. Autoritetet vendore do të luajnë një rol kyç në zbatimin e fushatave informative dhe edukative, përmes zhvillimit dhe zbatimit të strategjive vendore të komunikimit për menaxhimin e mbetjeve, si dhe partneriteteve me OJQ-të, shkollat dhe mediat lokale.

Fushatat edukative dhe informuese do të synojnë të:

- Informojnë publikun rreth sistemit të ri të tarifimit të mbetjeve (PAYT), të faturimit, si dhe të avantazheve të ndarjes së mbetjeve në banesa etj.;
- Krijojnë motivim për rritjen e pjesëmarrjes në grumbullimin e diferencuar, kompostimin, ripërdorimin dhe riparimin;
- Prezantojnë alternativa konkrete dhe praktika të mira për reduktimin e mbetjeve në jetën e përditshme;
- Promovojnë sjellje të përgjegjshme, duke stimuluar konsumatorët për të zgjedhur produkte të qëndrueshme, jetëgjatë dhe me pak ambalazhime.

Masat e sipërpërmendura do të synojnë mbështetjen e të gjitha iniciativave bashkiake, në kuadër të parandalimit të krijimit të mbetjeve. Fushatat fillimisht do t'iu adresohen grupeve të caktuara, dhe në rastet për publikun e gjerë do të marrin formën e:

- Fushata masive të informimit përmes mediave, rrjeteve sociale dhe posterave;
- Organizimeve të eventeve komunitare “fundjava të gjelbra”, fushata shkëmbimi etj.;
- Krijimit të platformave dhe aplikacioneve *online* për reduktimin e mbetjeve ushqimore, dhurimin e artikujve, riparimin etj.;
- Shpërndarjes në rrjet të udhëzuesve dhe broshurave mbi kompostimin në banesa, video me këshilla praktike etj.

Masat për parandalimin e mbetjeve dhe planet vendore për menaxhimin e mbetjeve, në tërësi do të mbështeten nga planet bashkiake të komunikimit. Këto plane do të përfshijnë:

- Grupet e targetuara;
- Mesazhet kryesore për grupet e targetuara;
- Strategjinë dhe kanalet e komunikimit;
- Buxhetin dhe burimet.

Ministria e Mjedisit do të mbështesë bashkitë nëpërmjet zhvillimit të fushatave kombëtare të informimit dhe ndërgjegjësimit, mbi futjen e sistemit PAYT, si dhe rëndësinë e parandalimit të mbetjeve ushqimore në familje. Ky i fundit do të përfshijë masa të tilla si:

- Fushata kombëtare që synojnë rritjen e ndërgjegjësimit dhe edukimit të familjeve mbi temën e parandalimit të shpërdorimit të ushqimit; dhe

- Fushata kombëtare që synojnë edukimin e qytetarëve mbi mënyrën e leximit të etiketës shoqëruese të produkteve, si dhe kuptimit të termave “të përdoret para datës” dhe “data e skadencës”.

Masa 44. Zhvillimi i faqes së posaçme në rrjet për parandalimin e krijimit të mbetjeve, në *web-in* zyrtar *online* të ekonomisë qarkulluese në vend/MM-së

Në faqen *web* zyrtare të Ministrisë së Mjedisit do të krijohet një seksion i posaçëm interneti, kushtuar parandalimit të krijimit të mbetjeve, roli i së cilës është edukimi, angazhimi, si dhe koordinimi i përpjekjeve të të gjithë sektorëve, për një shoqëri më të qëndrueshme dhe përdorim efikas të burimeve. Ky seksion do të shërbejë si një *hub* qendror për përditësimin e politikave, rregulloreve dhe iniciativave të parandalimit të krijimit të mbetjeve. Gjithashtu, në faqen e internetit do të ofrohen udhëzime si dhe burime për zbatimin e masave të reduktimit të mbetjeve.

Masa 45. Përdorimi i aplikacioneve të telefonisë dhe i platformave *online* për iniciativat e parandalimit të krijimit të mbetjeve

Aplikacionet e telefonisë janë një mjet i rëndësishëm për rritjen e ndërgjegjësimit dhe stimulimin e sjelljes së qëndrueshme. Bashkitë do të ndërtojnë dhe përdorin platforma dhe aplikacione të telefonisë, për të mbështetur iniciativat dhe shërbimet e parandalimit të krijimit të mbetjeve. Platformat *online* dhe aplikacionet e telefonisë do të përdoren për të informuar qytetarët, në lidhje me:

- Vendet e ofrimit të shërbimeve të riparimit dhe huazimit të artikujve;
- Shitjen e mobilieve dhe rrobave të përdorura;
- Vendet ku të ofrojnë dhe/ose kërkojnë artikuj për dhurim ose shkëmbim;
- Konsultimin dhe shkëmbimin e përvojave për kompostimin në banesë;
- Këshilla dhe sugjerime mbi parandalimin e mbetjeve (p.sh. receta kulinare me ushqimet e mbetura, ide për riciklim ose ripërdorim, iniciativa që lidhen me “zero mbetje”, fushata etj.).

Platformat *online* do të bëhen pjesë e strategjisë/planeve bashkiake të komunikimit, në lidhje me iniciativat për parandalimin e mbetjeve.

Shtojca e Programit, përmban masat e parandalimit të krijimit të mbetjeve, si dhe afatet e zbatimit të tyre afatshkurtër, afatmesëm dhe afatgjatë, si dhe të ndikimit të pritshëm të tyre në parandalimin e mbetjeve.

Masa 46. Hartimi i një plani monitorimi për ndjekjen e progresit të zbatimit të PKPM-së

Kjo masë synon hartimin dhe zbatimin e një plani të strukturuar monitorimi, me qëllim ndjekjen sistematike të progresit të zbatimit të Planit Kombëtar për Parandalimin e Mbetjeve (PKPM). Plan i monitorimit do të përcaktojë tregues të matshëm performance, burimet e të dhënave, institucionet përgjegjëse dhe mekanizmat e raportimit periodik, duke mundësuar vlerësimin e efektivitetit të masave të ndërmarra dhe identifikimin në kohë të nevojave për ndërhyrje korrigjuese. Kjo qasje do të kontribuojë në rritjen e transparencës, llogaridhënies dhe përmirësimin e zbatimit të politikave të parandalimit të krijimit të mbetjeve, në përputhje me praktikatat e BE-së.

6. Treguesit e arritjeve

PKPM do të ofrojë tregues të rezultateve dhe masave të identifikuara. PKPM-ja përfshin tri lloje treguesish:

- Treguesit e gjenerimit të mbetjeve, të cilët janë sasiore dhe lidhen drejtpërdrejt me matjen e gjenerimit të mbetjeve;
- Treguesit e ripërdorimit, të cilët janë, gjithashtu, sasiore dhe lidhen drejtpërdrejt me matjen e gjenerimit të mbetjeve;
- Treguesit e performancës, të cilët monitorojnë zbatimin e veprimeve të identifikuara.

Tabela më poshtë paraqet treguesit kryesorë të gjenerimit të mbetjeve dhe të ripërdorimit.

Tabela 3. Treguesit e gjenerimit të mbetjeve

Zona e ndërhyrjes	Treguesi	Detajet
Sasia e mbetjeve bashkiake të përziera në vit	Reduktohet me 5% deri në vitin 2030 krahasuar me vitin 2023	Në vitin 2023, sasi të totale të mbetjeve bashkiake ishin 844,157 tonë, ose 353 kg/person; Në vitin 2030, sasi të duhet të reduktohen në 801,949 tonë, ose 335 kg/person.
Sasia e mbetjeve ushqimore të reduktuara në fazën e përpunimit dhe prodhimit	Reduktohet me 10% deri në vitin 2035 krahasuar me vitin 2026	Studimi i thelluar mbi mbetjet ushqimore do të përcaktojë sasi të mbetjeve ushqimore nga përpunimi dhe prodhimi, të cilat përcaktojnë treguesin e synuar të reduktimit në vitin 2035.
Sasia e mbetjeve ushqimore të reduktuara nga familjet dhe të shitjes me pakicë (përfshirë restorantet dhe shërbimet ushqimore)	Reduktohet me 30% deri në vitin 2035 krahasuar me vitin 2026	Studimi i thelluar mbi mbetjet ushqimore do të përcaktojë sasi të mbetjeve ushqimore nga familjet dhe të shitjes me pakicë, të cilat përcaktojnë treguesin e synuar të reduktimit në vitin 2035.
Parandalimi i krijimit të mbetjeve të ambalazhit	5% deri në vitin 2030, 10% deri në vitin 2035	Krahasuar me sasi të përcaktuara në vitin 2018.
Promovimi i ripërdorimit dhe riparimit	Ton mbetjesh të parandaluara përmes përgatitjes për ripërdorim	Sasia e produkteve të ripërdorshme të mbledhura në vit përmes përgatitjes për ripërdorim nga mbetjet e hedhura.
	Ton mbetjesh të parandaluara përmes ripërdorimit	Sasia e produkteve të ripërdorura të shitura çdo vit.

Plani i veprimit përmban të gjithë treguesit e performancës që monitorojnë zbatimin e masave të identifikuar për reduktimin e mbetjeve në nivel konsumatori, në nivel institucional dhe biznesi.

Bazuar në masat e parandalimit të krijimit të mbetjeve nga ndërtimi dhe shembja, në planin afatmesëm është i pritshëm reduktimi i sasive të gjeneruara, si dhe përmirësimi i cilësisë së mbetjeve të ndërtimit dhe shembjes.

Masat që lidhen me parandalimin e mbetjeve në sektorin e prodhimit dhe të industrisë, do të synojnë optimizimin e proceseve operative, uljen e sasive të mbetjeve, si dhe përmirësimin e tregut me produkte rezistente në kohë, të riparueshme dhe të ripërdorshme.

7. Monitorimi, vlerësimi dhe rishikimi i Programit

7.1 Objektivat dhe qëllimi i monitorimit

Monitorimi i zbatimit të PKPM-së është thelbësor në arritjen e objektivave të parandalimit të krijimit të mbetjeve, gjurmimin sistematik të progresit, si dhe ndërmarrjen e veprimeve korrigjuese. Nëpërmjet monitorimit autoritetet përgjegjëse do të vlerësojnë, jo vetëm zbatimin e aktiviteteve të planifikuara, por edhe nëse ato po kontribuojnë në mënyrë efektive në reduktimin e mbetjeve. Monitorimi do të mbështetet në transparencën, llogaridhënien, si dhe përmirësimin e vazhdueshëm të ekzekutimit të politikave dhe të performancës mjedisore.

Objektivat e monitorimit janë sa vijon:

- Gjurmimi i ecurinë së zbatimit të masave të PKPM-së;
- Vlerësimi i efektivitetit të masave për parandalimin e mbetjeve;
- Sigurimi i përputhshmërisë me direktivat e BE-së dhe angazhimet e Shqipërisë, në kuadër të Agjendës së Gjellbër për Ballkanin Perëndimor;
- Raportimi i përditësuar dhe përshtatja e Programit gjatë zbatimit.

7.2 Metodologjia e monitorimit

MM-ja do të koordinojë aktivitetet e monitorimit, të mbështetura nga AKEM-ja dhe AKM-ja. Të dhënat e monitorimit të mbledhura rregullisht, do të rishikohen çdo gjashtë muaj dhe do të raportohen publikisht çdo 2 vjet përmes Raportit të Zbatimit të PKPM-së.

Monitorimi do të kryhet në dy nivele: monitorimi i procesit dhe monitorimi i performancës (ndikimit).

- Monitorimi i Procesit do të fokusohet në zbatimin e planit të veprimeve dhe ndërhyrjeve të listuara në PKPM (d.m.th., afatet kohore, institucionet përgjegjëse, rezultatet e arritura), ndërsa Plani përdor të dhëna administrative, raporte të zbatimit dhe rezultate nga takimet koordinuese. (Ministria e Mjedisit ka rolin kryesor dhe do të mbështetet nga AKEM-ja dhe AKM-ja).

- Monitorimi i Performancës do të gjurmtojë rezultatet e ndërhyrjeve për reduktimin e mbetjeve, si dhe ndryshimet cilësore në sjelljet e konsumit dhe prodhimit. Ai mbështetet në statistikat kombëtare (p.sh. INSTAT), të dhënat e mbetjeve bashkiake, raportimin e industrisë dhe, kur është e nevojshme, Eurostatin ose nivelet rajonale. AKEM-ja do të udhëheqë procesin, duke u mbështetur nga autoritetet vendore, INSTATin dhe AKM-n.

Treguesit do të koordinohen me objektivat strategjike dhe operacionale të PKPM-së dhe do të zbatohen kriteret SMART (specifik, i matshëm, i arritshëm, relevant, i kufizuar në kohë). Situata faktike, si dhe objektivat përkatës do të përcaktohen për çdo masë.

7.3 Monitorimi i progresit dhe përshtatja e menaxhimit

Progresi i PKPM-së do të ndiqet përmes kombinimit të treguesve sasiorë dhe cilësorë të përshtatur për të kuptuar, si dinamikën e zbatimit, ashtu edhe ndikimet aktuale në parandalimin e mbetjeve.

Mënyrat e monitorimit të progresit përfshijnë:

- i. Raportimin: institucionet përgjegjëse raportojnë çdo vit progresin respektiv të aktiviteteve (të përfunduara, në vazhdim, të vonuara), burimet e përdorura, si dhe pengesat e hasura gjatë zbatimit.

- ii. Treguesit Kryesorë të Performancës (KPI): treguesit e listuar për secilën masë (seksionet 6 dhe do të përdoren për të matur rezultatet dhe monitorimin e trendeve në kohë, si reduktimi i mbetjeve, sipas rrymave specifike, apo rritja e praktikave të ripërdorimit.

- iii. Të dhënat statistikore kombëtare: statistikat vjetore mjedisore të INSTAT-it, të dhënat e mbetjeve bashkiake, si dhe anketimet e ndryshme do të jenë burimet e të dhënave për vlerësimin e tendencave në krijimin dhe trajtimin e mbetjeve.

- iv. Një mjet monitorimi për ndjekjen e progreszbatimit të PKPM-së. Ky mjet mund të përshtatet, gjithashtu, në kuadrin e monitorimit të progresit të Strategjisë Kombëtare.

7.4 Baza e përshtatjes së programit

PKPM-ja është një dokument dinamik që kërkon përshtatje në varësi të sfidave, mundësive ose gjetjeve të të dhënave sipas rastit. Rezultatet e monitorimit do të shërbejnë si bazë provash, për:

- Identifikimin e masave që nuk kanë performancë të pëlqyeshme, si dhe përshtatjen e objektivave, afateve kohore ose mekanizmave të zbatimit;

- Rritjen e ndërhyrjeve efektive që japin rezultate të matshme dhe mbështesin palët e interesuara;

- Vendosjen e masave të reja ose testimin e mjeteve të inovacionit (p.sh., mjete digjitale, skema të përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit) bazuar në ndryshimin e trendeve të konsumit ose sasisë së mbetjeve;

- Përputhjen me kërkesat e BE-së, veçanërisht me përditësimet e Direktivës Kuadër për Mbetjet ose të Planit të Veprimit për Ekonominë Qarkulluese;

Sigurimin e fondeve, me qëllim përdorimin e raporteve të progresit në aplikimet për mbështetje nga BE-ja ose donatorët.

7.5 Mbikëqyrja dhe procedurat inspektuese për zbatimin e Programit

Zbatimi i masave të parashikuara në Programin Kombëtar për Parandalimin e Krijimit të Mbetjeve mbikëqyret përmes mekanizmave institucionalë të monitorimit dhe procedurave inspektuese, në përputhje me legjislacionin kombëtar për inspektimin dhe menaxhimin e mbetjeve. Përfshirja e procedurave inspektuese, në kuadër të këtij programi, synon të sigurojë kontrollin sistematik të zbatimit të masave për parandalimin e krijimit të mbetjeve, verifikimin e përputhshmërisë me kërkesat ligjore dhe identifikimin e mangësive në zbatimin e politikave dhe instrumenteve të parashikuara në program. Ky mekanizëm është në përputhje me kërkesat e Directive 2008/98/EC on Waste (*Waste Framework Directive*), veçanërisht me dispozitat e neneve 34 dhe 36 të kësaj direktive, të cilat kërkojnë nga autoritetet kompetente, të sigurojnë monitorimin dhe zbatimin efektiv të legjislacionit për mbetjet, përmes mekanizmave të kontrollit dhe inspektimit, si dhe të kryejnë inspektime periodike për të verifikuar respektimin e kërkesave ligjore dhe zbatimin e masave për parandalimin e krijimit të mbetjeve.

Autoritetet përgjegjëse për mbikëqyrjen e zbatimit të Programit ushtrojnë funksionet e tyre edhe përmes mekanizmave ekzistues të inspektimit në fushën e mjedisit, në përputhje me legjislacionin në fuqi. Veprimtaritë inspektuese realizohen nga strukturat kompetente të inspektimit, në bashkëpunim me institucionet përkatëse në nivel qendror dhe vendor, përfshirë Agjencinë Kombëtare të Mjedisit, njësitë e vetëqeverisjes vendore, si dhe institucione të tjera, sipas përcaktimeve ligjore.

Planifikimi i inspektimeve zhvillohet në kuadër të programeve vjetore të inspektimit, të bazuara në analizën e riskut dhe në përputhje me kërkesat e legjislacionit përkatës për inspektimin dhe menaxhimin e mbetjeve. Në këtë kuadër, vëmendje e veçantë u kushtohet subjekteve që gjenerojnë sasi të konsiderueshme mbetjesh, si dhe sektorëve ekonomikë me ndikim të lartë në krijimin e mbetjeve, përfshirë sektorin e ndërtimit, ambalazhet dhe plastikën, si dhe industrinë ushqimore. Inspektimet synojnë, gjithashtu, verifikimin e zbatimit të masave për parandalimin e krijimit të mbetjeve të parashikuara në këtë Program.

Objekti i kontrollit në kuadër të procedurave inspektuese lidhet, në veçanti, me zbatimin e masave për reduktimin e krijimit të mbetjeve në burim, respektimin e kërkesave për ripërdorim dhe riparim të produkteve, reduktimin e përdorimit të ambalazheve dhe promovimin e alternativave të qëndrueshme, minimizimin e mbetjeve ushqimore, zbatimin e detyrimeve që rrjedhin nga skemat e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit, si dhe raportimin dhe saktësinë e të dhënave mbi mbetjet dhe masat parandaluese.

Kontrollet inspektuese mund të përfshijnë inspektime në terren në subjektet ekonomike dhe institucionet publike, verifikimin e dokumentacionit dhe të praktikave të menaxhimit të mbetjeve, kontrollin e raportimeve dhe të dhënave të deklaruara nga subjektet, si dhe shkëmbimin e informacionit ndërmjet sistemit të inspektimit dhe sistemit kombëtar të monitorimit të mbetjeve.

Rezultatet e inspektimeve shërbejnë për të mbështetur procesin e monitorimit dhe vlerësimit të Programit, për të identifikuar mangësitë në zbatimin e masave dhe për të orientuar përmirësimin e politikave dhe instrumenteve për parandalimin e krijimit të mbetjeve. Në rast të konstatimit të shkeljeve të kërkesave ligjore, ose të moszbatimit të masave të parashikuara në Program, strukturat kompetente ndërmarrin masat përkatëse sipas legjislacionit në fuqi.

SHTOJCA

LISTA E MASAVE DHE NDIKIMI I TYRE NË PARANDALIMIN E KRIJIMIT TË MBETJEVE

Tabela 4. Lista e masave dhe ndikimi i tyre në parandalimin e krijimit të mbetjeve

Masë	Ndikimi i pritur në parandalimin e krijimit të mbetjeve	Instrumenti	Rryma e mbetjeve me prioritet
------	---	-------------	-------------------------------

Veprime afatshkurtra (deri 24 muaj)			
Veprimi 5. Zhvillimi i modeleve për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve bazuar në tipologjitë e ndryshme ndërtimore dhe softuerëve për llogaritjen e tarifave	I lartë (pararendës i miratimit të PAYT)	Teknike	Të gjitha rrymat e mbetjeve bashkiake
Veprimi 16. Përcaktimi i ndalimeve ligjore mbi përdorimin e praktikave të vjetërimit të planifikuar	I lartë (parandalon krijimin e mbetjeve)	Rregullator	Kryesisht PEEE, tekstile
Veprimi 17. Miratimi i ndalimit ligjor për asgjësimin e mallrave stok/të pashitura	I lartë (parandalon mbetjet nga mbiprodhimi)	Rregullator	Tekstile, lëkurë dhe goma
Veprimi 18. Prezantimi i detyrimeve të “së drejtës për riparim”	Mesatare (zgjat jetëgjatësinë e produktit)	Rregullator	PEEE, bateri
Veprimi 25. Kryerja e studimit të thelluar përgjatë gjithë zinxhirit të prodhimit të mbetjeve ushqimore	Mesatare (në përputhje me objektivat e BE-së)	Teknike	Mbetjet e ushqimit
Veprimi 31. Miratimi i politikave për reduktimin e plastikës njëpërdorimshme	Mesatare (redukon ndotjen dhe mbetjet plastike)	Politika	Plastika
Veprimi 40. Vendosja e objektivave të përgatitjes për ripërdorim, riciklim dhe rikuperim të materialeve të tjera për mbetjet jo të rrezikshme, nga ndërtimi dhe shembja	I lartë (redukon nxjerrjen e materialeve fillestare)	Politika dhe rregullore	MNS
Veprimi 41. Vendosja e standardeve të cilësisë për materialet ndërtimit të ripërdorshme dhe të riciklueshme	I lartë (redukon nxjerrjen e materialeve fillestare)	Politika	MNS
Veprimi 42. Vendosja e kërkesave për shembje selektive/pjesore në vendet e ndërtimit	I lartë (redukon nxjerrjen e materialeve fillestare)	Rregullator	MNS
Veprimi 43. Prezantimi i kërkesave për zhvillimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve në projektet dhe lejet e reja të ndërtimit	I lartë (redukon nxjerrjen e materialeve fillestare)	Rregullator	MNS
Veprimi 48. Zhvillimi i mjetit monitorues për ndjekjen e progresit të zbatimit të PKPM-së	I ulët (mjet planifikimi dhe monitorimi)	Monitorimi dhe raportimi	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 1. Hartimi i Planeve Zonale të Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve me grup-masa për parandalimin e mbetjeve	I lartë (përfshirë masa parandaluese që mbulojnë të gjitha rrymat e mbetjeve)	Politika	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 3. Hartimi dhe publikimi i Udhëzuesve Praktikë për përfshirjen e kriterëve të gjelbra në prokurimin publik	I lartë (nxit kërkesën e tregut për produkte të qëndrueshme)	Teknike	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 6. Zbatimi i parimit “Paguaj sipas hedhjes”	I lartë (nxit reduktimin e burimit)	Rregullator	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 9. Mbështetja me fonde publike për nismat e parandalimit të krijimit të mbetjeve	I lartë (financimi i një shumëllojshmërie iniciativash)	Rregullator/ekonomik	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 10. Përfshirja në lejet mjedisore e reduktimit të krijimit të mbetjeve në ndërmarrjet e mëdha industriale	I lartë (parandalon mbetjet nga mbiprodhimi)	Rregullator	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 14. Rritja e pragjeve të konformitetit për mallrat jashtë BE-së	I lartë (parandalon mbetjet nga prodhimi i paqëndrueshëm)	Ekonomik	PEEE, plastikë
Veprimi 22. Zbatimi i sistemeve/strukturave të grumbullimit të diferencuar të mbetjeve të vëllimshme me qëllim ripërdorimin	Mesatare (zgjat jetëgjatësinë e produktit)	Politika	Mbetje të mëdha
Veprimi 26. Zhvillimi i një programi kombëtar për parandalimin dhe reduktimin e humbjeve nga ushqimi	I lartë (thelbësor për vendosjen e objektivit)	Politika	Mbetjet e ushqimit
Veprimi 28. Nxitja e dhurimit të ushqimit përmes krijimit të kushteve të përshtatshme institucionale dhe procedurale	Mesatare (në përputhje me objektivat e BE-së)	Rregullator	Mbetjet e ushqimit
Veprimi 33. Ndalimi i përdorimit të enëve dhe kontejnerëve plastikë njëpërdorimshme në ndërtesat e administratës publike	I ulët (redukon ndotjen dhe mbetjet plastike)	Rregullator	Plastika
Veprimi 34. Ndalimi i përdorimit të enëve dhe kontejnerëve plastikë njëpërdorimshme në eventet publike	I ulët (redukon ndotjen dhe mbetjet plastike)	Rregullator	Plastika

Veprimi 35. Vendosija e detyrimeve për ambalazhet e ripërdorshme	I lartë (i lidhur me arritjen e objektivit)	Rregullator	Plastikë, karton, qelq
Veprimi 36. Vendosija e detyrimeve për sistemet e ripërdorimit	I lartë (i lidhur me arritjen e objektivit)	Rregullator	Plastikë, karton, qelq
Veprimi 37. Vendosija e detyrimeve për rimbushjen e ambalazheve të përdorura	I lartë (i lidhur me arritjen e objektivit)	Rregullator	Plastikë, karton, qelq
Veprimi 38. Vendosija e detyrimit për rimbushjen e ambalazheve të përdorura për sektorin e ushqimit që merret me vete	I lartë (i lidhur me arritjen e objektivit)	Rregullator	Plastikë, karton, qelq
Veprimi 39. Vendosija e opsioneve të ofertës së e ripërdorimit për sektorin e ushqimit që merret me vete	I lartë (i lidhur me arritjen e objektivit)	Rregullator	Plastikë, karton, qelq
Veprimi 46. Zhvillimi i faqes digjitale në rrjet mbi parandalimin e mbetjeve në sitin zyrtar të internetit të MM-së	I ulët (efekt indirekt nëpërmjet ndryshimit të sjelljes)	Informuese dhe edukative	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprime afatmesme (25–48 muaj)			
Veprimi 8. Krijimi i skemës së PZP për tekstilet	I lartë (duke nxitur riciklimin/parandalimin)	Ekonomik	Mbetjet e tekstilit
Veprimi 11. Analiza e simbiozës industriale dhe identifikimi i sektorëve kryesorë të prodhimit	I lartë (parandalon mbetjet nga simbioza industriale)	Ekonomik	Sektorët industriale të identifikuar
Veprimi 12. Forcimi i mekanizmit monitorues dhe zbatues të planeve të reduktimit të mbetjeve	I lartë (parandalon mbetjet nga mbiprodhimi)	Politika dhe rregullore	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 24. Kufizimi i reklamave dhe postës pa adresë	Mesatare (redukon ndjeshëm mbetjet e letrës)	Rregullator	Mbetjet e letrës
Veprime afatgjata (vitet 2030–2035)			
Veprimi 2. Hartimi dhe pajisja e Planeve Vendore të Menaxhimit të Mbetjeve me grup-masa për parandalimin e mbetjeve	I lartë (përfshirë masa parandaluese që mbulojnë të gjitha rrymat e mbetjeve)	Politika	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 4. Përfshirja e “kriterëve të gjelbra” në prokurimin publik, me qëllim ndikimin sistematik në parandalimin e krijimit të mbetjeve.	I lartë (nxit kërkesën e tregut për produkte të qëndrueshme)	Rregullator	Të gjitha rrymat e mbetjeve
Veprimi 7. Vendosija e modulimit të tarifave/taksave të PZP-së	I lartë (duke nxitur riciklimin/parandalimin)	Ekonomik	Plastika, PEEE, bateritë
Veprimi 13. Promovimi i teknologjive me efikasitet të lartë të burimeve në industrinë përpunuese, duke i dhënë përparësi ushqimit, tekstileve dhe prodhimit të produkteve plastike	I lartë (parandalon mbetjet nga mbiprodhimi)	Ekonomik	Mbetjet e ushqimit, tekstileve, plastikës
Veprimi 44. Vendosija e kërkesave për përdorimin e materialeve të ndërtimit të ricikluara në prokurimin publik të projekteve të mëdha infrastrukturore	I lartë (redukon nxjerrjen e materialeve fillestare)	Rregullator	MNS
Veprime të vazhdueshme			
Veprimi 19. Ngritja e qendrave të riparimit dhe ripërdorimit	Mesatare (zgjat jetëgjatësinë e produktit)	Bazuar në treg	Lëkurë, goma, e rëndë, PEEE, metal
Veprimi 20. Ngritja e qendrave publike për huazimin dhe shkëmbimin e mallrave të përdorura	Mesatare (zgjat jetëgjatësinë e produktit)	Bazuar në treg	Lëkurë, gomë, të rënda, PEEE, tekstile
Veprimi 21. Promovimi i krijimit të qendrave të huazimit dhe shkëmbimit të përdorura midis njerëzve.	Mesatare (zgjat jetëgjatësinë e produktit)	Bazuar në treg	Metal, plastikë
Veprimi 23. Ndërtimi i çezmave me ujë të pijshëm në hapësirat publike.	Mesatare (redukon përdorimin e shisheve PET)	Bazuar në treg	Mbetjet plastike
Veprimi 29. Nënshkrimi i marrëveshjeve vullnetare me institucionet e shërbimit të ushqimit për reduktimin e mbetjeve ushqimore.	Mesatare (në përputhje me objektivat e BE-së)	Vullnetar	Mbetjet e ushqimit
Veprimi 30. Promovimi i kompostimit në banesë.	I lartë	Politika	Ushqimi dhe mbetjet e gjelbra
Veprimi 32. Nënshkrimi i marrëveshjeve vullnetare me bizneset për reduktimin e përdorimit të plastikës.	I ulët (mekanizëm vullnetar)	Vullnetar	Mbetjet plastike
Veprimi 45. Zhvillimi i fushatave informuese.	I ulët (efekt indirekt nëpërmjet ndryshimit të	Informuese dhe edukative	Të gjitha rrymat e mbetjeve

	sjelljes)		
Veprimi 46 dhe 47. Ngritja e faqes digjitale për parandalimin e mbetjeve në faqen <i>web</i> zyrtar të internetit të MM-së. Zhvillimi i aplikacioneve të telefonisë dhe të platformave <i>online</i> për iniciativat e parandalimit të krijimit të mbetjeve.	I ulët (promovon nisma të tjera parandaluese)	Informuese dhe edukative	Të gjitha rrymat e mbetjeve

35

36

